

Limba Latină

Sintaxa

Lect. Dr. Cristina Iridon

Argumentum

Sintaxa limbii latine se adresează studenților din anul al II-lea ai profilului Română - Engleză de la cursuri de zi și I.D.D.Fr. Suportul de curs este structurat pe prezentarea într-o primă parte a cunoștințelor de sintaxă a propoziției, urmate de cele specifice sintaxei frazei. Fiecare subiect teoretic este urmat de un grup de texte prin care se poate realiza evaluarea și autoevaluarea problematicii prezentate. La sfârșitul cursului au fost inserate texte de dificultate variată prin care se urmărește consolidarea cunoștințelor dobândite.

Sintaxa Propoziției

Generalități

Etimologie: Termenul de sintaxă vine din greaca veche (σύνταξις) și înseamnă dispunere, aranjare.

Obiectul: Sintaxa propoziției are ca obiect *studiul îmbinării cuvintelor* în propoziții independente fie acestea principale sau subordonate. *Propoziția* este cea mai mică unitate fundamentală a sintaxei care poate constitui o comunicare. Unitățile sintactice inferioare propoziției sunt grupul de cuvinte sau sintagma și părțile de propoziție.

Sintagma este alcătuită din cel puțin două cuvinte cu sens lexical de sine stătător în interiorul căreia se poate stabili un raport sintactic: *domus patris* – casa tatălui.

Partea de propoziție este un constituent al propoziției format dintr-un singur cuvânt cu înțeles deplin: *silvam* – în pădure, sau dintr-un cuvânt și un instrument gramatical în interiorul căruia nu se stabilește un raport sintactic *in provinciam*- în provincie, dar care intră în raporturi sintactice cu alte părți de propoziție.

Raporturile sintactice pot fi de coordonare și de subordonare.

Raporturile de coordonare se stabilesc între părți de propoziție, principale sau secundare de același tip, fără a fi dependente una de cealaltă.

Raporturile de subordonare se stabilesc între părți de propoziție cu funcțiuni sintactice diferite dintre un termen regent și unul subordonat.

Raporturile sintactice se exprimă prin mijloace *morfologice*, *sintactice* sau *fonetice*. Mijloacele fonetice sunt intonația și pauza redată la

nivelul enunțului scris cu ajutorul semnelor de punctuație: *Quid de illis dicam: Linguae solutio, vocis sonus...*? – Ce să mai zic despre celelalte: dezlegarea limbii, sunetul vocii...? Mijlocul morfologic este flexiunea care permite potrivirea formală a două părți de propoziție: *habebat bonam fortunam*: avea o soartă norocoasă. Dintre mijloacele sintactice fac parte joncțiunea care facilitează legătura între părți de propoziție prin instrumente gramaticale, parataxa și topica: *Dimidium de praeda militibus dedit*. – A dat jumătate din pradă soldaților. *Quis es? Amor, Voluptas, Venus..* – Cine ești? Amorul, Plăcerea, Venus. *Tu, si te di amant, agere tuam rem occasio est* – Tu, dacă zeii te iubesc, ai ocazia să-ți rezolvi problema.

Propozițiile pot fi: - **exclamative**: *O, tempora! O, mores!* – Vai ce timpuri, vai ce moravuri!

non-exclamative, fie acestea enunțiative
affirmative: *Dux concilium dimittit* - Comandantul dizolvă adunarea;

enunțiative negative: *Pater filium non punit* – Tatăl nu-și pedepsește fiul. *Haud loquor* – Nu vorbesc. *Meus frater ne canem quidem fori tenet cum pluit*. Fratele meu nu ține afară nici măcar un câine când plouă. *Nemo amicorum nostrorum venit* . Nu vine nici unul dintre prietenii noștri.

În limba latină **negația** se exprimă printr-un singur adverb sau un cuvânt negativ. În cazul în care apar două astfel de cuvinte sensul propoziției

este puternic afirmativ: *Non possum non loqui* –
Nu pot să nu spun.

interogative: *Quamdiu iste furor tuus nos eludet?*
– Cât de mult timp această nebunie a ta îşi va bate
joc de noi?

Întrucât latina este o limbă flexionar sintetică şi exprimă funcţia numelui în propoziţie prin intermediul cazului, accentul va fi pus pe „definirea în primul rând a valorilor morfologice relevante (la nume - cazul) trecând abia pe baza lor la stabilirea funcţiilor sintactice specifice pe care ele le îndeplinesc”¹.

În latina clasică erau şapte cazuri: **nominativ (N.), vocativ (V.), genitiv (G.), dativ (D.), acuzativ (Ac.), ablativ (Abl.), şi locativ (L.)**. Cazul instrumental care exista în sanscrită, lituanină şi slavă a fost preluat de cazul ablativ. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu locativul, dar întrucât în latină mai există reminiscenţe ale acestui caz la declinările I, a II-a şi a III-a la numărul singular, tratarea lui se va face mai întâi separat şi apoi alăturat ablativului.

Dintre acestea nominativul şi vocativul erau considerate *casus recti* pentru că nu pot avea statut de complement, iar celelalte *casus obliqui* pentru că pot avea statut de complement.

Nominativul

¹ Dan Slușanschi, *Sintaxa propoziției*, TUB, București, 1994, vol.I, p.7.

I. Retrospectivă morfologică:

Nr.	Gen	D.I	D.II	D.III c.	D.III v	D.IV	D.V
Sg.	M	-a	-us,	-l, -s, -r, -x, -n		-us	- es
	F	-a	-er, - ir			-us	
	N	-	-um			-u	
Pl.	M	-ae	-i	-es	-es	-us	-es
	F	-ae	-i	-es	-es	-us	
	N	-	-a	-a	-ia	-ua	

II. Funcții sintactice:

1. **subiect** – propoziții enunțiative afirmative: (*Canis latrat* – Câinele latră).

- propoziții enunțiative negative: (*Lupus bonus custos ovibus non est* – Lupul nu este paznic bun la oi).
- propoziții interogative: (*Quamdiu iste furor tuus nos eludet?* – Câtă vreme încă această nebunie a ta își va bate joc de noi?)

Subiectul poate avea predicatul la diateza activă sau medio-pasivă:

Diateza activă: *Pater venit* – Vine tata.

Diateza medie: *Miles vigilentiam hostis conatur* – Soldatul încearcă vigilența dușmanului.

Diateza pasivă: *Fabula narratur claro scriptore.* – Subiectul este povestit de către un scriitor ilustru.

Subiectul se exprimă prin:

- substantiv comun: *Magister Latinam pueros docet* – Profesorul îi învață pe copii latina.
- substantiv propriu: *Cicero consul Romanorum fuit*- Cicero a fost consul al romanilor.
- pronume personal: *Ego vado* – Eu unul merg.
- pronume reflexiv într-o subordonată completivă infinitivală: *Dicit se venturum esse* – Spune că el va veni.
- pronume demonstrativ: *Hic clamat forte* – Acesta strigă cu putere.
- pronume interogativ: *Quis cantat?* – Cine cântă?
- pronume nehotărât: *Aliquis posset quaerere*- Cineva ar putea întreba.
- numeral: *Tres vallum aedificaverunt* – Trei au fortificat șanțul.
- Verb: *Errare humanum est* – A greși este omenește.

2. **atribut adjectival:** *Vetus aetas aurea fuit* – Vârsta veche a fost de aur. *Bonus agricola fecunda frumenta autumnae colit.* Agricultorul bun strânge recoltele bogate de toamnă.
3. **nume predicativ:** *Numa rex Romanorum fuit* – Numa a fost regele romanilor.
4. **apozitie:** *Cicero, sapiens consul, Catilinae coniurationem invenit*
Cicero, un consul înțelept a descoperit conspirația lui Catilina.

III. Nominativ liber

În afara funcțiilor sintactice tradiționale ale nominativului, acesta mai apare într-o serie de construcții izolate în propoziție prin intermediul unei rupturi sintactice.

1. **Nominativ denominativ** – un substantiv dislocat din șirul firesc al propoziției în care trebuia să aibă alt caz: *Resonant mihi Cynthia silvae* (Prop.I.18,31) - Pădurile îmi răsună (de numele) Cynthia; *Lactea nomen habet* (Ov., M.I,169) - Are numele de Lactea (*lacteam*). *Imposuit ei nomen Petrus* – I-a pus acestuia numele de Petrus (*Petrum*).
2. **Nominativ ca răspuns:** răspunsul eliptic în nominativ la întrebări simple: *Quis est? Consul.* – Cine este? Consulul.
3. **Nominativ în enumerări:** *quid de illis dicam quae...cum ipso homine nascuntur: linguae solutio, vocis sonus, latera, vires* (Cic.de Or..I.114) – Ce să spun despre acelea care se nasc deodată cu omul..articularea limbii, sunetul vocii, părțile, forțele...
4. **Nominativ în fraze nominale:** *clamor senatus, querelae, preces, socer ad pedes abiectus* (Cic.Sest.74) – strigătul senatului, certuri, rugăminți, socrul aruncat la picioare...
5. **Nominativ pendens:** redă în planul stilistic anacolutul: *Familia vero - babae, babae! – non mehercules, puto decumam partem esse quae dominum suum noverit* – Sclavii însă, hei, hei – nu, pe Hercule, nu cred că există a zecea parte care să-și cunoască stăpânul./ în loc de: Nu cred că există a zecea parte a sclavilor care să își cunoască stăpânul.

6. **Nominativ în construcții participiale:** În această situație nominativul are funcție de subiect pe lângă un verb la participiu cu care formează o subordonată de substituție, putând înlocui următoarele tipuri de subordonate: temporală, cauzală, condițională, concesivă și mai rar comparativă. *Benedicens nos episcopus, profecti sumus* – Binecuvântându-ne episcopul, am plecat.
7. **Nominativ titlu:** *Aeneis* – Eneida (Vergilius), *Carmina* – Poezii (Horatius), *Captivi* – Prizonierii (Plaut).
8. **Nominativ exclamativ:** funcție a nominativului care a făcut posibilă incorporarea vocativului: *Fabulae!* - Povești!, *Nugae!* – Nimicuri!

Exerciții de autoevaluare:

- I. Traduceți textul și identificați funcțiile și valorile nominativului în cuvintele subliniate:

Gallia est omnis divisa in partes tres; quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis, Matrona et Sequana dividit. Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt.

Cuvinte: *omnis*, *e* - tot, toată; *tres*, *tria* – trei; *incolo*, *ere* – a locui; *Aquitani*, *orum* - tribul acvitan, locuitori din Galia de sud-vest; *Celtae*,

arum – celți; *Galli, orum* – gali; *appello, are* – a numi, *institutum, i* – instituție; *lex, gis* – lege; *differo, re* – a se deosebi; *Garumna, ae* – Garumna, *Belgae, arum* – belgi; *Matrona, ae* – fluviul Matrona, afluent al Senei; *Sequana, ae* – fluviul Sequana (azi Sena); *divido, ere* – a despărți, a separa; *fortis, e* – puternic; *propterea quod* – pentru că; *cultus, us* – cultivare, mod de viață; *humanitas, tatis* – omenie, civilizație; *absum, abesse, abfui* – a se distanța.

II. Traduceți textul și identificați funcțiile și valorile nominativului în cuvintele subliniate:

Flumen est Arar, quod per fines Aeduorum et Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat iudicari non possit. Id Helvetii ratibus ac lintribus iunctis transibant. Ubi per exploratores Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam pervenit, quae nondum flumen transierat.

Cuvinte: *flumen, inis* – fluviu; *Arar, is* – Arar, afluent al Ronului; *finis, is* – teritoriu; *Aedui, orum* – edui, populație galică; *Rhodanus, -i* – fluviul Ron, *influo, ere, -* a curge; *incredibilis, e* – de necrezut; *lenitas, tis* – încetineală; *ita* – astfel; *ut* – încât; *uter, utra, utrum* – care din doi; *fluo, ere* – a curge; *iudico, are* – a judeca; *possum, posse, potui, -* a putea; *Helvetii, orum* – tribul helveților (neam galic); *ratis, is* – plută; *lunter, tris* – luntre; *iungo, ere, iunxi, iunctum* – a uni; *transeo, ire, ii, itum* – a trece; *ubi* – când; *explorator, is* – cercetaș; *certiorem facere* – a

înștiința; *copia, ae* – trupă armată; *traduco, ere, duxi, ductum* – a traversa; *quartus, a, um* – a patra; *ferre* - aproape; *citra* – dincoace de; *reliquus, a, um* – restul; *tertius, a, um* – a treia; *vigilia, ae* - veghe, *legio, onis* – legiune; *proficiscor, proficisci, profectus sum* - a pleca, *pervenio, ire* – a ajunge; *nondum* – încă nu.

III. Descoperiți substantivele în cazul nominativ, indicați valorile lor și apoi traduceți textul:

Planities erat magna et in ea tumulus satis grandis. Hic locus aequo fere spatio ab castris Ariovisti et Caesaris aberat. Eo, ut erat dictum, ad colloquium venerunt. Legionem Caesar, quam equis devexerat, passibus ducentis ab eo tumulo constituit. Item Ariovisti pari intervallo constiterunt.

Cuvinte: *planities, ei* – întindere, câmpie; *tumulus, i* – ridicătură; *satis*- îndeajuns, destul; *grandis, e* – mare; *locus, i* – loc; *aequus, a, um* – egal; *spatium, ii* – spațiu; *Ariovistus, i* – Ariovist; *eo* – acolo; *dico, ere, xi, ctum* - a zice, a stabili; *colloquium, ii* – adunare; *venio, ire, i, tum* – a veni; *equus, i* – cal; *deveho, ere, vexi, ectum* - a descăleca; *passus, us* – pas; *ducentus, a, um* - două sute; *constituo, ere, ui, itutum* – a constitui; *item* – la fel; *par, paris* – egal; *intervallum, i* – interval.

Vocativul

Retrospectivă morfologică:

Nr.	Gen	D.I	D.II	D.III c.	D.III v	D.IV	D.V
Sg.	M	-a	-e				- es
			-er, -ir			-us	
	F	-a	-e			-us	
	N	-	-um	-l, -s, -r, -x, -n,		-u	
Pl.	M	-ae	-i	-es	-es	-us	-es
	F	-ae	-i	-es	-es	-us	
	N	-	-a	-a	-ia	-ua	

Așa cum se poate observa din tabel, vocativul este diferențiat, morfologic, de nominativ doar la declinarea a II-a singular, la substantivele care se termină în **-us** la nominativ, fie ele feminine sau masculine. Deși este considerat de obicei un caz fără funcție sintactică, valoarea lui nu este lipsită de importanță întrucât, la nivelul mesajului, aceasta este una conativă și fatică, de stabilire și păstrare a contactului în comunicare cu un conlocutor. Este îndreptățită prin urmare afirmația lui Karl Brugmann care consideră vocativul drept o *propoziție în sine*, dar mai ales considerarea acestui caz de către lingvistul român Dan Slușaschi drept o *incidentă exclamativă liberă cu funcție conativă sau fatică*². În felul acesta nu putem desconsidera niște construcții nominale specifice unei limbi clasice cum este latina, care poate avea în cazul vocativ, sintagme simple: *mi amice* – prietene al meu, *lupe niger* – lupule negru, dar și complexe, mergând până la nivelul a mai multe versuri, rânduri și propoziții: *Dicite, iuste senex et femina coniuge iusto digna, quid optetis* – Spuneți preacinstite bătrân și tu

² Vezi Dan Slușaschi, *Sintaxa propoziției*, vol. I, ed. a II-a revăzută și adăugită, București, 1994, p.33.

femeie demnă de un bărbat just ce doriți. *Maecenas, atavis edite regibus, /O et praesidium et dulce decus meum...* – Tu Mecena, cel zămislit din străveche stirpe regală/ Tu și sprijin și dulce podoabă a mea..

Topica vocativului în enunț este variabilă. El poate apărea în poziție:

- *inițială* și atunci are valoare emfatică: **Tytire**, tu, *patulae recubans sub tegmine fagi* – Tityr, tu care stai tolănit sub umbra revărsată a fagului.
- *mediană*: *Quousque tandem abutere, Catilina, nostra patientia?* – Până când, în sfârșit, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?

Vocativul se poate marca prin antepunerea particulei indo-europene *o*, cu caracter afectiv sau patetic: *O mores!* – O ce obiceiuri! Datorită valorii exclamative a nominativului a fost posibilă neutralizarea cazului vocativ. Se observă deci o extindere a nominativului în detrimentul vocativului chiar și la declinarea a doua, mai întâi din motive fonetice: e preferabil *deus* în loc de *dee*, întrucât din asimilarea celor două vocale ar rezulta un **e lung** și atunci cuvântul s-ar confunda cu prepoziția **de** construită cu cazul ablativ; din cauza unor inadvertențe metrice: *Messapus* în loc de *Messape* pentru a se evita eliziunea la întâlnirea dintre sfârșitul vocalic al unui cuvânt dintr-un vers și începutul vocalic al cuvântului imediat următor; preferința nominativului în detrimentul vocativului, considerat mai elevat: *meus animus* în loc de *mi anime* – sufletul meu. Această extindere a nominativului este vizibilă în toate celelalte limbi romanice cu excepția limbii române unde s-a menținut vocativul în –e.

Atributul adjectival al unui substantiv în vocativ se acordă cu acesta: *O fortunate adulescens!* – O fericitulă tânără!

Exerciții de autoevaluare:

I. Traduceți fragmentele evidențiind substantivele în cazul vocativ:

*Alfene immemor atque unanimis false sodalibus,
Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi?*

*Iam me prodere, iam non dubitas fallere, perfide?
Nec facta impia fallacum hominum caelicolis placent:
(Catullus, XXX)*

Cuvinte: *Alfenus, i* – nume propriu; *immemor, is* – care nu-și amintește, care uită; *unanimis, e* – nedespărțit; *sodalis, is* – tovarăș, prieten; *nil (nihil)* - nimic; *miseret* – a-i fi milă; *durus, a, um* – aspru, dur; *amiculus, i* – veșmânt, manta; *prodo, prodere, prodidi, proditum* – a dezvălui; *dubito, are-* a se îndoii; *fallo, ere, fefeli, falsum* – a se înșela; *perfidus, a, um* - perfid, înșelător; *impius, a, um* - nelegiuit; *fallax, cis* – înșelător; *caelicola, ae* – locuitor al cerului; *placeo, ere, ui* – a plăcea.

II. Traduceți fragmentele evidențiind substantivele în cazul vocativ:

*Disertissime Romuli nepotum,
Quot sunt quotque fuere, Marce Tulli,
Quotque post aliis erunt in annis,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poeta,
Tanto pessimus omnium poeta
Quanto tu optimus omnium patronus.
(Catullus, XLIX)*

Cuvinte: *disertus, a, um* – elocvent, talentat; *nepos, tis* – nepot; *quot* – cât; *annus, ii* – an; *alius, a, ud* – altul; *gratias agere* – a aduce mulțumiri; *maximus, a, um(magnus)* – mare; *ago, ere, egi, actum* - a face; *pessimus, a, um (malus)* – rău; *optimus, a, um(bonus)*- bun..

Acuzativul

Retrospectivă morfologică:

Nr.	Gen	D.I	D.II	D.III c.	D.III v	D.IV	D.V
Sg.	M	-am	-um	-em		-us	-
	F	-am	-um	-em		-us	-es
	N	-	-um	-s, -n		-u	-
Pl.	M	-as	-os	-es	-es	-us	-
	F	-as	-os	-es	-es	-us	-es
	N	-	-a	-a	-ia	-ua	-

Acuzativul este un caz al suprafeței afectate de acțiunea verbală, fie aceasta una globală³ ca acuzativul de obiect sau una parțială ca acuzativul circumstanțial.

Acuzativul se exprimă prin:

- substantiv comun: *Agricola terram colit.* Agricultorul cultivă ogorul.
- substantiv propriu: *Cicero Catilinam senatu accusavit.* Cicero l-a acuzat pe Catilina în senat.
- pronume personal: *Magister me Latinam linguam docuit.* Pe mine m-a învățat profesorul limba latină.
- pronume reflexiv: *Se suasque defendere non poterant.* Nu puteau să se apere pe ei și pe ale lor.
- pronume demonstrativ: *Hos laudamus* – Pe aceștia îi lăudăm.
- pronume relativ-interogativ: *Quem amas?* Pe cine iubești?

³ Vezi Dan Slușanschi, op. cit., p.42.

- pronume nehotărât: *Neminem video hic* – Nu văd pe nimeni aici.
- adjectiv substantivizat: *Iuvenes senes consiliunt*. Pe tineri îi sfătuiesc bătrânii.
- numeral: *Tres bonorum militum nostrorum feroces hostes dimicaverunt*. – Pe trei dintre soldații noștri i-au ucis cruzii dușmani.
- verb la infinitiv: *Docebant legere et scribere* – Învățau să citească și să scrie.
- verb la participiu: *Non amantem Amor punit*. Pe cel care nu iubește îl pedepsește Amor.

Acuzativul de obiect, denumire preferabilă grație opoziției sale față de subiect în raport cu un verb activ, dar și datorită faptului că tranzitivitatea este o categorie gramaticală relativă în limba latină, din moment ce verbe tranzitive se pot folosi cu valoare absolută (*Meus filius amat* - Fiul meu iubește), apare după:

- verbe care admit în latină un complement de obiect: *amicum appellare* – a-l numi prieten, *nomen dare* – a da nume, *fabulas dicere* – a spune povești, *carmen scribere* – a scrie o poezie, *vincere hostes* – a învinge pe dușman; *libros legere* – a citi cărțile; *imitatur suum avum* – îl imită pe bunicul său.
- verbe cu coloratură modală al căror complement este de obicei un verb la infinitiv: *possum dicere* – pot să spun, *desino cantare* – încetez să cânt, *soleo scribere* – scriu de

obicei, *incipio ambulare* – încep să merg, *desisto persuadere* – încetez să conving.

- verbe care admit construcții variate: *ridere alicui* – a râde către cineva, *ridere aliquem* – a râde de cineva, *meminisse alicuius* – a-și aminti de cineva, *meminisse aliquem* – a-i aminti pe cineva;
- verbe înrudite semantic cu verbul în cauză (acuzativ intern): *aetatem vivere* – a-și trăi traiul, *proelia pugnare* – a da lupta, *somnium somniare* – a visa un vis;
- verbe impersonale care se construiesc cu acuzativul de obiect al persoanei și cu genitivul de relație al motivării: *me miseret vestri* – mi-e milă de voi, *te taedet ranae* – ți-e scârbă de broaște, *me pudet tuae culpae* – mi-e rușine de vina ta, *paenitet* – a se căi, *piget* – a-i fi silă;
- verbe de temere: *timeo lupum* – mă tem de lup, *metuo hostem impavidum* – mă tem de dușmanul neînfricat, *horresco gelidam hiemem* mă îngrozesc de iarna rece;
- verbe de evitare: *fuga mortem evitat* – scapă de moarte prin fugă, *cave canem* – ferește-te de câine.
- după verbe compuse cu prefixe identice cu prepozițiile care cer acuzativul: *Omnes flumen transibant* – Toți treceau fluviul. *Troiani Carthaginis limen adeunt*. Troienii au atins malul Cartaginei; *circumire urbem* – a încojura orașul; *transcendere Alpes* – a traversa Alpii.
- acuzativul proleptic (care anticipează): complementul de obiect este plasat pe lângă un verb care guvernează o

completivă al cărei subiect este identic cu persoana prezentată ca regim al predicatului regent: *metuo fratrem ne veniat* - mă tem de frate să nu vină /în loc de: mă tem să nu vină fratele;

- dublu acuzativ cerut de verbe precum : *docēre puerum philosophiam* - a învăța pe copil filosofia, *rogare, poscere auxilium Caesarem* – a cere ajutor de la Caesar, *appellare eum dictatorem* – a-l numi pe acesta dictator, *designare Ciceronem pater patriae* – a-l desemna pe Cicero părinte al patriei, *creare aliquem consulem* – a-l face pe cineva consul.
- acuzativ exclamativ: *Nugas!* – Nimicuri! *Me miserum!* – Vai mie nefericitul! *Pro deum et hominum fidem* – pe credința zeilor și a oamenilor!

!!! Atenție!!! Nu poate apărea acuzativ de obiect după următoarele verbe: *sum* – a fi , *fio* a deveni, *iaceo* – a zace, *obsto* – a se împotrivi, *faveo* – a favoriza, *fido* – a avea încredere.

Acuzativul circumstanțial se clasifică în: *acuzativ spațial*, *acuzativ temporal*, *acuzativ de relație* și *acuzativ adverbial*.

Acuzativul spațial are drept valori acuzativul direcției și acuzativul parcurgerii.

Acuzativul direcției arată ținta către care este îndreptată mișcarea. Răspunde la întrebarea: *Quo* - încotro? Această funcție a acuzativului este redată în cea mai mare parte cu ajutorul formelor prepoziționale înaintea numelor comune, nume de continente și insule mari. Prepozițiile folosite sunt:

- **ad**: *Omnes ad portas ibant*. Toți ieșeau la porți.

- **apud:** *Apud Ciceronem suus amicus, Damasippus, venit.* La Cicero a venit prietenul său Damasippus.
- **ante:** *Noster dux impavidos milites ante muros ducebat.* Comandantul nostru îi ducea pe soldații neînfricați în fața zidurilor.
- **Cis:** *Cis Alpes Hannibal transire montem exspectabat.* Hannibal aștepta dincoace de Alpi să treacă muntele.
- **in:** *In Galliam celeriter contendit.* Se îndreaptă cu iuțeală spre Galia. *In Aegyptum Caesar saepe revertebatur.* Caesar se întorcea adesea în Egipt.
- **infra:** *Infra urbem castra posuit* A așezat tabăra mai jos de oraș.
- **post:** *Post montem hostes castra moverunt.* Dușmanii au mutat tabăra în spatele muntelui.
- **prope:** *Prope urbem Catilina omnes inimicos adiunxit.* Catilina i-a adus pe toți dușmanii aproape de oraș.
- **sub:** *Sub montem mane perveniunt.* Ajung la poalele muntelui dimineața.
- **trans:** *Trans pontem exercitum duxit.* Și-a trecut armata peste pod.
- **ultra:** *Ultra castra magna planities erat.* Dincolo de tabără era o mare câmpie.

Prepozițiile sunt absente în fața numelor de orașe (*Romam revertit* - Se întoarce la Roma, *Tarentum contendit* – Se îndreaptă spre Tarent, *Capuam venit* – Vine la Capua, *Athenas redibat* – Se întorcea la Atena), insule mici (*Samum, Delum, Rhodum reverti* – a se întoarce la Samos,

Delos, Rodos) și a substantivelor comune (*domum, humum, rus venire* – a veni acasă, la țară, la pământ).

Acuzativul străbaterii indică parcurgerea unui plan văzut de sus.

Răspunde la întrebarea: *Qua* – pe unde? În cazul numelor de orașe, insule mici și a substantivelor comune: *domus, humus, rus* acuzativul parcurgerii apare fără prepoziție, iar în cazul numelor comune, nume de continente și insule mari cu prepoziția: *per*: *Per medios hostes transit* – Trece prin mijlocul dușmanilor. *Per provinciam nostram iter facere conantur*. Încearcă să facă drumul prin provincia noastră.

Acuzativul temporal presupune trei valori și anume un *acuzativ al duratei*, un *acuzativ al intervalului* și un *acuzativ al țintei în timp*.

Acuzativul duratei se construiește de obicei fără prepoziție și răspunde la întrebarea *quamdiu* – cât timp? *noctem vigilare* – a veghea pe toată durata nopții, *decem dies vivere* - a trăi timp de zece zile, *tenuisti provinciam per decem annos* – ai stăpânit provincia timp de zece ani;

Acuzativul intervalului arată limitele între un timp trecut și momentul prezent și răspunde la întrebarea *quamdudum* – de cât timp? : *abhinc triennium commigravit* – de atunci a rătăcit timp de trei ani;

Acuzativul țintei se construiește numai cu ajutorul prepozițiilor: *ad* – până la, la, *in* – în cursul, *sub* – spre către: *Ad hanc diem reverterentur* – S-au întors în acea zi, *in dies* – de pe o zi pe alta, *Coniurationem fecerunt in mensem Ianuarius* – Au făcut o conspirație în luna ianuarie. *Sub lucem omnes exercitus collem circumibant*. Către ziuă toate armatele înconjurau colina.

Acuzativul de relație este o funcție derivată care indică pe ce se

răsfrânge acțiunea verbului. Este redat de obicei prin pronume la genul neutru care apar pe lângă verbe de sentiment: *id doleo* – mă îndurerez în această privință; *gaudeo hoc* – mă bucur în această privință; *cetera assentior* – sunt de acord cu celelalte; *id te moneo* – te avertizez în legătură cu acest lucru.

Acuzativ adverbial a apărut prin folosirea adjectivelor la genul neutru cu caracter generalizator: *Multum dicis, parum facis* – Mult zici, puțin faci.

Exerciții de autoevaluare:

I. Indicați valorile acuzativelor din textul de mai jos și traduceți-l în limba română:

Caesar hac oratione Lisci Dumnorigem, Divitiaci fratrem, designari sentiebat, sed, quod pluribus praesentibus eas res iactari nolebat, celeriter concilium dimittit, Liscum retinet. Quaerit ex solo ea, quae in conventu dixerat. Dicit liberior atque audacius. Eadem secreto ab aliis quaerit; reperit esse vera: ipsum esse Dumnorigem, summa audacia, magna apud plebem propter liberalitatem gratia, cupidum rerum novarum.

Cuvinte: *oratio, onis* – cuvântare; *Liscus, i* – Liscus; *Dumnorigem, -gis* – Dumnorigem, *Divitiacus, i* – Divitiacus; *frater, ris* – frate; *designo, are* – a desemna; *sentio, ire* – a-și da seama; *quod* – fiindcă; *plures (multus)* – mult; *praesens, ntis* – prezent, de față; *res, rei* – lucru; *iacto, are* – a discuta, a

agita; *nolo, nolle, nolui* – a nu vrea; *celeriter* – cu iuțeală; *concilium*, -ii adunare, sfat; *dimitto, -ere* – a dizolva; *retineo, ere* – a reține; *quaero, ere* – a căuta să afle; *solus, a, um* - singur *conventus, us* – adunare; *libere* – în mod liber, *audacter* – cu îndrăzneală; , *dico, ere* – a spune; *secretum, i* - pe ascuns; , *reperio, ire* – a descoperi; *verum i* – adevărat; *audacia, ae* – îndrăzneală; *liberalitas, atis* – generozitate; *gratia, ae* – favoare; *cupidus, a, um* – dornic, avid.

II. Indicați valorile acuzativelor din textul de mai jos și traduceți-l în limba română:

Postquam id animum advertit, copias suas Caesar in proximum collem subducit equitatumque, qui sustineret hostium impetum, misit. Ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit legionum quattuor veteranarum; supra eas in summo iugo duas legiones, quas in Gallia citeriore proxime conscripserat, et omnia auxilia collocari ac totum montem hominibus compleri et interea sarcinas in unum locum conferri et eum ab his, qui in superiore acie constiterant, muniri iussit.

Cuvinte: *postquam* – după ce; *animum advertere* – a-și îndrepta atenția; *proximus, a, um* – cel mai apropiat; *collis, is* – colină; *subduco, ere* – a duce; *equitatus, us* – cavalerie; *sustineo, ere* – a rezista, a întâmpina; *hostis, is* – dușman; *impetus, us* – atac; *mitto, ere* – a trimite; *interim* – între timp, *triplex, cis* – triplu; *acies, ei* – linie de bătaie; *instruo, re, xi, ctum* – a instrui, a dispune; *veteranus, a, um* – veteran; *iugum, i* – înălțime, munte; *summus, a, um* – cel mai înalt; *duo, duae* – doi; *citerior, is* – de dincoace; *conscribo, ere, psi, ptum* – a recruta; *auxilium, ii*

–ajutor; *coloco, are* – a stabili; *totus, a, um* –întreg, tot; *compleo, ere* – a umple, *interea* –între timp; *sarcina,-ae* - bagaj; *conferro, re* – a aduce; *munio, ire* – a întări; , *iubeo, ere, iussi, iussum* – a porunci.

III. Traduceți textul și analizați acuzativele întâlnite:

Itaque Titum Labienum legatum in Treveros, qui proximi flumini Rheno sunt, cum equitatu mittit. Huic mandat, Remos reliquosque Belgas adeat atque in officio contineat Germanosque, qui auxilio ab Belgis arcessiti dicebantur, si per vim navibus flumen transire conentur, prohibeat. Publium Crassum cum cohortibus legionariis XII et magno numero equitatus in Aquitaniam proficisci iubet, ne ex his nationibus auxilia in Galliam mittantur, ac tantae nationes coniungantur.

Cuvinte: *itaque* - prin urmare; *legatus, i* – locțiitor, sol; *Treveri, orum* – tribul treverilor; *mando, are* – a încredința; *Remi, orum* –tribul remilor; *reliquus, a, um* – restul; *adeo, ire* – a merge; *officium, ii* – îndatorire; *arcesso, ere, siti, situm* – a chema; *vis* –forță; *navis, is* - corabie; *conor, ari, conatus sum* – a încerca; *prohibeo, ere* – a împiedica; *cohors, rtis* – cohortă, formație de luptă de 100 de persoane; *legionarius, ii* – de legiune; *ne* – ca să nu; *natio, onis* – neam; *coniungo, are* – a uni.

Locativul

Este un vechi caz concret indo-european care definea plasarea cu excluderea mișcării. Morfologic avea forme distincte la declinarea I (-*ae*): *Romae* - la Roma, *Capuae* –la Capua, și la declinarea a II-a (-*i*): *domi* -acasă, *humi* – pe pământ, la numărul singular, și în câteva forme relict de declinarea a III-a (*Carthagini* – la Cartagina). La plural locativul este identic cu ablativul. Locativul dezvoltă și o valoare abstractă aceea a plasării în timp: *luci*- în zori, *vesperi* - seara.

Ablativul

Retrospectivă morfologică:

Nr.	Gen	D.I	D.II	D.III c.	D.III v	D.IV	D.V
Sg.	M	-a	-o	-e	-e	-u	-e

	F	-a	-o	-e	-e	-u	- e
	N	-	-o	-e	-i	-u	-
Pl.	M	-is	-is	-ibus	-ibus	-ibus	-ebus
	F	-is	-is	-ibus	-ibus	-ubus	-ebus
	N	-	-is	-ibus	-ibus	-ibus	-

Ablativul se clasifică în *ablativul locativ*, *ablativul separativ* și *ablativul instrumental*.

Ablativul locativ a luat locul fostului locativ mai întâi la plural și apoi și la singular. Răspunde la întrebarea *ubi* – unde?. Se construiește fără prepoziție în cazul numelor de orașe și insule mici: *Athenis* – la Atena, *Gadibus* – în Gade, *Carthagine*- la Cartagina, și adaugă prepozițiile *in* și *sub* în cazul numelor comune, nume de continente și insule mari: *in Italia* – în Italia, *sub monte*- la poalele muntelui, *in limen* – pe țărm. Ca valoare abstractă întâlnim *ablativul locativ temporal*: *septimo die* – în a șaptea zi, *hac nocte* – în această noapte, *suo adventu* - la sosirea sa, *prima pueritia* – în copilărie, *in civili bello* – în războiul civil.

Ablativul separativ arată punctul de plecare și răspunde la întrebarea *unde* – de unde? Ablativul separativ are accepțiuni concrete, abstracte și funcții derivate.

În ***accepțiunea concretă*** ablativul arată locul de care te separi. Se construiește fără prepoziție în cazul numelor de orașe: *Roma* – din Roma, insule mici: *Rhodo* – din Rhodus și a substantivelor comune: *domo* – de acasă, *humo*- de pe pământ, din pământ, *rure*- de la țară, și cu prepozițiile; *a*, *ab*, *e*, *ex*, *de* în cazul numelor comune, nume de continente și insule

mari: *Ab Italia in Galliam contendebat* – Din Italia se îndrepta spre Galia.
Ex itinere reverti sunt – S-au întors din drum.

Cu **înţeles abstract** ablativul separativ poate arăta:

- *originea* după *natus, ortus, oriundus*: *libertino patre natus* – născut dintr-un tată libert, *equestri loco ortus* – ivit dintr-o familie de cavaleri, *ab avo nobili* – dintr-un bunic ilustru;
- *ablativ privativ* după verbe precum: *carere, egere, privare, orbare* – *nulla re caret* – nu-i lipseşte nimic, *privare patria* a exila din țară, *orba parentibus* – orfană de părinți;
- *ablativ al comparației*: *matre filia pulchrior* - fiica mai frumoasă decât mama;
- *ablativ separativ temporal*: *a puero* - de copil, *ex illo die* – din acea zi, *de tertia vigilia* -de la a treia veghe;
-

Funcții derivate ale ablativului separativ

- *al materiei*: *pocula ex auro* – pahare din aur, *templum de marmore* – templu din marmură;
- *partitiv*: *dimidium de praeda* - jumătate din pradă, *de mea pecunia emi* – am cumpărat din averea mea;
- *al raportării*: *a fronte* – din față, *a latere* – de pe flanc;
- *de conformitate*: *e lege* – după lege, *de mea sententia* – după părerea mea;
- *de agent*: *ab hostibus conspiciebatur* –era zărit de către dușmani;

- *de relație: de aliqua re dicere* a vorbi despre ceva, *de consilio disputare* – a discuta despre plan, *de republica scribere* a scrie despre republică;
- *de cauză: ex vulnere aeger* – bolnav din cauza unei răni, *qua de causa punitus est* – din această cauză a fost pedepsit;
- *de mod: sine die* - fără termen, *sine fraude* - fără înșelăciune, *de integro* – din nou.

Ablativul instrumental

Cu *valoare concretă*, ablativul instrumental indică unealta, mijlocul prin care se realizează acțiunea : *oculis video* - văd cu ochii, *gladiis pugnat* luptă cu săbiile. El poate fi cerut de verbe ca:

- *utor* - mă folosesc de, *fruor* – mă bucur de, *fungor* -îndeplinesc, *potior* - pun stăpânire pe: *Sua potestate utebatur* - Se folosea de influența lui. *Vescor pane* – mă hrănesc cu pâine
- *ornare* – a împodobi, *abundare* –a fi din plin, *implere* - a umple : *Aqua amphoram implevit*- a umplut amfora cu apă;

după adjective cu semnificații apropiate de verbele de mai sus: *plenus, refertus, fluens, ornatus, gravis, comitatus*.

Funcții derivate ale ablativului instrumental:

- *ablativ proscutiv: via Appia proficiscitur* - pleacă pe Via Appia, *porta Capena revertit* - se întoarce prin poarta Capena;
- *ablativul prețului după verbe ca: emere, vendere, locare, valere: Domum plurimis sestertiis emit* - A cumpărat o casă cu foarte mulți sesterti.

- *Ablativul pedepsei după verbe ca: punire, multare, condemnare: Punivit eum capite* – L-a pedepsit pe acesta cu moartea..

Funcții abstracte ale ablativului instrumental

- *ablativ de cauză: Sua victoria insolenter gloriabatur* – Se fălea în mod obraznic cu victoria sa; *odio* – din ură, *metu in silvas abdidit* – de frică s-a ascuns în păduri.
- *ablativ de mod: magna cura domum intrat* - cu mare grijă intră în casă, *alia ratione bellum gerendum est* – războiul trebuie purtat după o altă logică, *more* - după obicei, *silentio* – în liniște, *pedibus* – pe jos;
- *ablativul calității: summa virtute*- de o mare virtute , *magna sapientia* – de o mare înțelepciune;
- *ablativul de relație: nomine notus* – cunoscut după nume, *equestri genere* – de neam ecvestru, *meo arbitrio* - după socoteala mea.

Ablativ sociativ

Poate fi însoțit de prepoziția *cum*: *Cum his legatis proelium comisit* – A dat lupta cu acești locțiitori. *Cum amicis venit* – A venit cu prietenii.

Exerciții de autoevaluare

1. Identificați substantivele în cazul ablativ și menționați valoarea acestora:

Romani una levi pugna toto eius orae mari potiti erant. Sunt in culpa qui officia deserunt mollitia animi. Miles nomine Calusidius strictum obtulit gladium. Natura duce, nullo modo errari potest. Agesilaus statura fuit humili et corpore exiguo et claudus altero pede. Accessum est ad Britanniam omnibus navibus meridiano fere tempore. Pompeius decumana porta se ex castris eiecit. Paucos suos ex fuga nactus comitatu equitum triginta ad mare pervenit. Exstincto in ipso aetatis et victoriarum flore Alexandro Magno, triste apud omnes tota Babylone silentium fuit.

Cuvinte: *levis*, -e – ușor, *totus*, -a, -um – întreg, *ora*, -ae – țărm, *potior*, *potiri*, *potitus sum* – a pune stăpânire pe, *culpa*, *ae*- vină, *officium* *ii* – datorie, *desero*, -ere, -rui, -rtum – a părăsi, *mollitia*, *ae* – slăbiciune, *offero*, -ferre, -tuli, -latum – a arăta, a purta, *gladium*, *ii* – sabie, *stringo*, *ere*, *nxi*, *ctum* – a scoate, *erro*, *are*, *avi*, *atum* – a greși, *humilis*, -e – umil, *exiguus*, -a, -um – scurt, mic, *claudus*, -a, *um* – șchiop, *accido*, *re*, *edi*, *esum* – a ajunge, *meridianus*, -a, -um – de amiază, *decumana porta* – poarta principală, *nanciscor*, *nancisci*, *nactus sum* – a afla, a găsi, *comitatus*, -us – suită, cortegiu, *extinguo*, *ere*, *ui*, *ctum* – a se stinge, a muri, *flos*, *floris* – floare, *silentium*, *ii* – liniște.

2. Analizați cazurile substantivelor subliniate:

Oppidi murus a planitie mille ducentos passus aberat. Caesar media nocte silentio profectus ad hostium castra mane pervenit. Caesari cum id nuntiatum esset, Helvetios per provinciam nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci, et, quam maximix itineribus potest, in Galliam ulteriorem contendit et ad Genavam pervenit. Dumnorix eo tempore

principatum in civitate obtinebat. Accidit ut una nocte omnes Hermae qui in oppido erant Athenis deicerentur.

3. Traduceți textul și analizați funcțiile cazurilor învățate:

Ibi Orgetorigis filia atque unus e filiis captus est. Ex eo proelio circiter milia hominum CXXX superfuerunt eaque tota nocte continenter ierunt: nullam partem noctis itinere intermisso, in fines Lingonum die quarto pervenerunt, cum et propter vulnera militum et propter sepulturam occisorum nostri triduum morati eos sequi non potuissent.

Genitivul

Retrospectivă morfologică:

Nr.	Gen	D.I	D.II	D.III c.	D.III v	D.IV	D.V
Sg.	M	-ae	-i	-is	-is	-us	-ei
	F	-ae	-i	-is	-is	-us	- ei
	N	-	-i	-is	-is	-us	-
Pl.	M	-arum	-orum	-um	-ium	-uum	erum
	F	-arum	-orum	-um	-ium	-uum	erum
	N	-	-orum	-um	-ium	-uum	-

Caz prin excelență ad-nominal, genitivul se clasifică în *genitivul de apartenență*, *genitivul explicativ*, *genitivul partitiv*, *genitivul calitativ* și *genitivul de relație*.

Genitivul de apartenență

Indică apartenența față de:

- lucruri: *murus urbis* – zidul orașului, *paries domi* - peretele casei, *ripa fluminis* – malul fluviului;
- persoane: *domus patris* - casa tatălui, *liber pueri* - cartea copilului, *canis matris* – câinele mamei;
- personificări: *fletus venti* – suflarea vântului, *furor maris* – zbuciumul mării.

Genitivul de apartenență poate îndeplini o funcție atributivă, dar și una de nume predicativ: *Domus patris (est)* - Casa este a tatălui; *Parietes domi (sunt)* - Pereții sunt ai casei; *Hi filii nostrae matris sunt* - Acești fii sunt ai mamei noastre.

Genitivul de apartenență înglobează și filiația: *Marci nepos* - nepotul lui Marcus, *Antonii uxor* – soția lui Antonius, *Ciceronis servus* – sclavul lui Cicero, *Paris Priami* – Paris al lui Priam.

Genitivul de apartenență poate fi cerut în urma eliminării unor substantive ca: *aedes* -sălaș, *fanum* - altar, *templum* – templu, *opus* - creație, *liber* -carte, *oratio* - cuvântare: *Ad Veneris omnes conveniunt* – Toți s-au adunat la (templul) Venerei; *In Ciceronis exempla memorabilia sunt* – În (cartea) lui Cicero sunt exemple memorabile.

Genitivul de apartenență apare după anumite adjective ca: *proprius* propriu, *similis* - asemenea, *dissimilis* - diferit, *sacer*- sacru: *vita similis deorum*: viață pe potriva zeilor; *anseris sacri Iunonis* – găștele sacre Iunonei.

Utilizarea genitivului de apartenență pe lângă substantive strâns legate de paradigma verbală admite o dublă interpretare: *laudatio consulis*

– lauda consulului sau laudă consulului, *timor populi* – teama poporului sau teama de popor respectiv *cantus avium* – cântecul păsărilor, *faber suae fortunae* – meșter al propriei sorți. În primul caz genitivul de apartenență se dezambiguizează fiind interpretat ca *genitiv subiectiv*, iar în al doilea caz ca *genitiv obiectiv*.

Genitivul explicativ

Indică *seria, categoria, clasa* de care ține determinantul: *flumen Sequanae* – fluviul Sequana, *urbs Romae* – orașul Roma, *genera bestiarum* – categorii de animale sălbatice, *nomen carendi* – numele de alinare, *ars amandi* - arta de a iubi, *monstrum mulieris* - un monstru de femeie.

Genitiv partitiv

Indică o cantitate asupra căreia se operează o partiție. Se întâlnește pe lângă determinate care semnifică:

- una sau mai multe părți ale întregului: *pars hominum* – o parte dintre oameni, *dimidium praedae* – jumătate din pradă, *reliquum civium* – restul dintre cetățeni.
- după neutre adjectivale substantivizate: *summum, extremum, multum, plus, parum, minus, paucum, plerique*: *multi amicorum* - mulți dintre prieteni, *pauci captivorum* - puțini dintre prizonieri, *minus fidei* – mai puțin din credință, *plerique agricolarum* - majoritatea dintre agricultori;
- genitiv partitiv cu funcție de complement al superlativului: *princeps principum* - principele principilor, *rex regum* - rege al regilor, *liber librorum* - cartea cărților, *pessimi servorum* – cei mai răi dintre sclavi;
- după pronume la genul neutru, fie ele demonstrative,

interogative sau nedefinite: *id, aliquid, nihil, quid: aliquid honoris* – ceva din onoare, *quid novi?* – ce e nou? *Nihil novi sub sole*- nimic nou sub soare.

- după adverbe relativ interogative: *ubi, nusquam, quo?: ubi finium* - în care dintre pământuri, *nusquam populorum* - nicăieri între neamuri.

- după numere cardinale care acceptă o construcție dublă: *tres lupi* (trei lupi), *tres luporum* (trei dintre lupi), *decem poetae* – zece poeți, *decem poetarum* - zece dintre poeți.

- după verbe *implendi* (verbe de umplere), *memoriae* (verbe de memorie), *cupiendi* (verbe de dorință), *potiendi* (verbe de stăpânire): *Omnis Galliae potitus est* – A pus stăpânire pe toată Galia. *Caesar sociorum veterum iniuriarum obliviscitur* – Caesar a uitat de vechile nedreptăți ale aliaților. *Vercingetorix regni cupidus erat* – Vercingetorix era dornic de putere.

Genitivul calității

Arată o înzestrare generală a individului: *homines magnae virtutis* - oameni de o mare virtute, *vir magni ingenii* – bărbat de un mare talent, *femina magnae sapientiae* – femeie de o mare înțelepciune. Genitivul calității este concurat de ablativul calității. Diferența între ele este aceea că primul arată o calitate înăscută, iar celălalt o calitate dobândită. Subsumate genitivului calității sunt *genitivul estimării* sau *al evaluării* și *genitivul prețului*.

Genitivul estimării sau al evaluării indică ordinul de mărime în care se încadrează obiectul, evenimentul: *fossa decem pedum* - șanțuri de zece picioare, *tridui mora* - întârziere de trei zile, *annorum quinque* – de cincisprezece ani; Acest tip de genitiv apare și după verbe ca: *aestimare* – a

socoti, *censere* – a socoti, *pendere* – a cântări, *putare* – a considera, *ducere* – a socoti, *emere* – a cumpăra, *vendere* – a vinde: *Vendidit vinum quanti ipse voluit* – A vândut vinul cu cât a vrut, *Sua opera magni aestimat* – Consideră operele sale de mare preț.

Genitivul prețului arată de ce ordin este valoarea unei mărfi: *magni pretii* – de mare preț, *parvi pretii* – de un preț neînsemnat.

Genitivul de relație poate fi întrebuințat după substantive și verbe aducând o lămurire asupra a ceea ce se discută:

- pe lângă substantive: *omnium rerum desperatio* - deznădejde în toate privințele, *consultatio nuptiarum* – sfat în ceea ce privește căsătoria, *reipublicae dissensio* – neînțelegere în privința statului;

- pe lângă adjective: *insuetus* - neobișnuit, *incertus* – nesigur, *peritus/imperitus* – priceput/nepriceput, *gnarus/ignarus* – cunoscător/necunoscător, *doctus* - învățat, *rudis* – necioplit, *scriba linguae Graecae peritus* – scrib priceput la limba greacă, *homines insueti laboris* – oameni neobișnuiți cu munca;

- pe lângă verbe de acuzare: *damnare, condemnare* - a condamna, *accusare* – a acuza, *multare*- a amenda: *Damnavit eum mortis* – L-a condamnat pe acesta la moarte, *Multavit furem decem sestertiorum* – La amendat pe hoț cu zece sesterți;

- după verbe impersonale care se construiesc cu genitivul de relație al motivării și acuzativul de obiect al persoanei: *miseret* – a-i fi milă, *pudet* – a-i fi rușine, *piget* – a-i fi silă, *paenitet* – a se căi, *taedet* – a-i fi scârbă: *Me ranarum taedet* – Mi-e scârbă de broaște, *Illum suae culpa non paenitet* – Acela nu se căiește devina sa.

Dativul

Retrospectivă morfologică:

Nr.	Gen	D.I	D.II	D.III c.	D.III v	D.IV	D.V
Sg.	M	-ae	-o	-i	-i	-ui	-ei
	F	-ae	-o	-i	-i	-ui	-ei
	N	-	-o	-i	-i	-ui	-
Pl.	M	-is	-is	-ibus	-ibus	-ibus	-ebus
	F	-is	-is	-ibus	-ibus	-ubus	-ebus
	N	-is	-is	-ibus	-ibus	-ibus	-

Cea mai concretă dintre funcțiile dativului este de a arăta cui i se **atribuie** un obiect (**dativ de atribuire**). Apare pe lângă verbe ca:

- *do* – a da, *tribuo* – a acorda, *dico* – a spune, *scribo* – a scrie, *narro* – a povesti, *mitto* – a trimite, *iubeo* – a porunci, *impero* – a comanda: *Matri epistulam mitto* – Trimit mamei o scrisoare; *Militibus pontem facere imperat* – Poruncește soldaților să facă un pod.

- *eripio* – a răpi, *aufero* – a îndepărta, *abduco* – a lua, *detraho* – a smulge: *Detrahit ei signa imperatoris* – I-a smuls acestuia semnele imperiale; *Captivo ultimam spem eripuit* – I-a îndepărtat prizonierului ultima speranță.

- *obviam ire* – a ieși în întâmpinare, *appropinquare* – a se

apropia, *evenit*, *accidit*, *contingit* – a se întâmpla: *Caesari auxilium petentes obviam ibant* – Îi ieșeau înainte lui Caesar cerându-i ajutor; *Omnia mihi evenit* – Toate mi se întâmplă mie.

- *iungo*, *coniungo*, *copulo* – a uni, *implicor* - a se implica, *socior* – a se asocia, *misceor* - a se amesteca: *Non potest formosae mulieri finem piscis iungere* – Nu se poate adăuga unei femei frumoase o coadă de pește. *Suae magnae audaciae magnam potestatem sociabatur*- Asocia marii sale îndrăzneli o mare putere;

- *fido* – a crede, *confido* – a se încrede, *diffido* – a nu avea încredere: *Iustitiae senatus diffidit* . Nu se încredea în justetea senatului.

- *antecedo*, *praecedo* - a preceda, *succedo* – a urma: *Succesit ei Nerva Traianus* – Acestuia i-a urmat Nerva Traian; *Antecedebat crudeli servituti dulcem libertatem* – Punea înaintea sclaviei crude dulcea libertate.

Dativ de proximitate arată apropierea de o persoană sau un eveniment și apare după verbe ca:

- *comparo* – a compara, *confero* – a conferi, *praefero*, *antepono* – a prefera: *Comparabat sociorum consilio consilium nostrorum*- Compara cu planul aliaților planul alor noștri;

- după adjective ca:

- *propior* – mai apropiat, *proximus* – foarte apropiat, *finitimus* învecinat, *vicinus* – vecin: *Germani finitimi Gallis erant* - Germanii erau vecini galilor; *Proximi parentibus semper pueri erunt* – Cei mai apropiați părinților vor fi mereu copiii.

- *amicus* - prieten, *inimicus* - dușman, *gratus* – plăcut,

recunoscător, *ingratus* – nerecunoscător: *Carmina Ovidii grata meo animo sunt* – Poeziile lui Ovidiu îmi sunt plăcute sufletului; *Iugurtha inimicus populo Romano erat*. Iugurtha era dușman poporului roman.

- *idoneus* - potrivit, *aptus* - apt, *opportunus* – favorabil, oportun, *accomodatus* – obișnuit: *Idoneum tempus pugnae Caesar invenit* – Caesar a găsit un timp potrivit pentru luptă; *Res homini novo opportuna erat* - Situația era favorabilă unui om nou.

Dativul interesului poate arăta plasarea afectivă sau negativă față de o persoană, clasificându-se în *dativus commodi* respectiv *dativus incommodi*.

Dativul *commodi* (sau al favorii) apare după verbe ca:

- *faveo* - favorizez, *prosum* – a fi de folos, *adiuto* - ajut, *auxilior* - ajut, *medeor* – îngrijesc: *Cui prodest?*- Cui folosește?;
- *obsto*, *obsum* – a se împotrivi, *noceo* – a vătăma: *Aegro homini gelidus ventus nocebat* - Omului bolnav îi dăunează vântul rece; *Pauci nostrorum fortibus inimicis obstabant* – Puțini dintre ai noștri se împotriveau dușmanilor puternici.
- *Oboedio* – a se supune, *obtempero*, *pareo* – a da ascultare: *Debemus senibus oboedire* – Trebuie să ne supunem bătrânilor. *Impavido duci milites obtemperabant* – Soldații dădeau ascultare comandantului neînfricat;
- *Irascor* – a se mânia, *invideo* - invidia, *ignosco* – a ierta, *parco* – a cruța, *nubo* – a da în căsătorie: *Ignoscet mihi genius tuus* – Să mă ierte geniul tău.

Funcții derivate ale dativului interesului

Dativus iudicantis numit și dativul punctului de vedere sau de relație definește persoana din punctul de vedere al căreia este valabil un anumit enunț: *Clodia formosa multis est* Clodia este frumoasă pentru mulți. *Turres procul intuentibus pares erant.* Turnurile erau egale pentru cei care le priveau de departe.

Dativ etic cu valoare afectivă: *Quid mihi Celsus agit?* Ce-mi mai face Celsus? *Erit ille mihi semper deus.* Acela va fi mereu pentru mine un zeu.

Dativ dinamic: *Caesari ad pedes sese proicere incipiunt.* Încep să i se arunce lui Caesar la picioare.

Dativul țintei: *It clamor caelo.* Un strigăt se înalță spre cer.

Dativul final exprimă ținta, scopul ultim al acțiunii verbale. Dativul final poate apărea și pe lângă verbe de stare, dar și pe lângă verbe de mișcare: *venire subsidio* – a veni în sprijin, *mittere auxilio* – a trimite în ajutor, *dare doti* – a da ca zestre, *accipere praemio* – a primi ca recompensă, *relinquere praesidio* - a lăsa drept apărare, *habere documento* - a avea ca dovadă, *esse decori* a fi spre înfrumusețare, *frugi* - a fi ca rod, *memoriae* – a fi spre amintire.

Uneori poate apărea și după substantive verbale: *quaestui habere* – a aduna spre recrutare, *receptui canere* - a suna spre retragere.

Dativ posesiv

În limba latină posesia se poate indica atât cu ajutorul verbului *habere* având drept posesor subiectul în nominativ, cât și prin *Dativ cu esse* care pune accentul pe obiectul posedat. *Nos habemus canem.* Noi

avem un câine. *Vos libros habetis* – Voi aveți cărți. *Canis nobis est*. Noi avem un câine.

Dativ de agent apare pe lângă adjective verbale cu înțeles pasiv, pe lângă participiile pasive în *-to-* dar și pe lângă verbele în *-ndo-* cu nuanță de necesitate: *Ab domo abeundum est mihi*. Trebuie să plec de acasă; *Mihi panis emenda est*. Trebuie să cumpăr pâine.

Sintaxa frazei

Coordonarea

Coordonarea presupune alăturarea a două sau mai multe elemente la nivelul propoziției sau la nivelul frazei. Ea poate fi ***asindetică*** (prin juxtapunere) sau ***sindetică*** (cu conjuncții).

Coordonare asindetică: *Veni, vidi, vici*: Am venit, am văzut, am învins.

Coordonare sindetică se clasifică în: *copulativă, adversativă, disjunctivă, conclusivă, explicativă și concesivă*.

Coordonarea copulativă poate fi afirmativă și negativă.

Coordonarea copulativă afirmativă se realizează cu ajutorul conjuncțiilor:

-*que*(enclitic): *rogamus petimusque* – rugăm și cerem. *Huic ab adolescentia bella intestina, caedes, rapinae, discordia civilis grata fuere, ibique iuventutem suam exercuit.* – Acestuia din tinerețe i-au plăcut războaiele civile, omorurile, jafurile, neînțelegerile civile și în acestea și-a petrecut tinerețea.

- *et*: *Laviniaque litora venit Latinum invenit* – a venit pe țărmurile Lavinium-ului și l-a întâlnit pe Latinus.

- *ac/atque* (și în plus): *Urbem Romam condidere atque habuere initio Troiani* – Troienii au întemeiat și chiar au stăpânit de la început cetatea Roma.

Coordonarea copulativă negativă se redă prin: *et non* (și nu), *nec/neque* care se traduc prin „și nu”, iar când conjuncția se repetă

traducerea este „nici...nici”. Exemple: *Audivi veterem et non ignobilem magistrum* - L-am audiat pe un bătrân și deloc lipsit de noblețe magistrul. *Discit nec sapit lectionem* - Învăță și nu știe lecția. *Neque discit neque lectionem sapit* - Nici nu învață nici nu știe lecția.

Coordonarea adversativă implică un contrast sau o opoziție între termeni: *sed, autem, atqui, immo vero, at*: dar, însă, ba chiar. Exemple: *Venit sed non este felix* - A venit, dar nu este fericit. *Pater exiit autem mater domi stat* - Tata a ieșit însă mama stă acasa. *Ille immo vero in senatum venit* - Acela ba chiar mai mult vine în senat.

Coordonarea disjunctivă: *aut, -ve (enclitic), sive, seu, vel* (sau, fie) *Aut discit aut dormit* - Fie învață fie doarme. *Plus minusve* - Mai mult sau mai puțin. *Vel pugnatus acriter vel in castra rediit* - Fie luptă cu putere fie se întoarce în tabără.

Coordonarea conclusivă: *ergo, igitur, itaque, proinde* (deci, așadar, prin urmare, ca atare). *Cogito ergo sum* - Cuget deci exist. *Gaudeamus igitur* - Așadar să ne bucurăm. *Itaque duo consules circumveniunt*. Prin urmare doi consuli s-au întâlnit.

Coordonare explicativă: *nam, enim, etenim, namque, scilicet, videlicet* (căci, și anume). *Hic pagus Tigurinus appellabatur, nam omnis civitas in quattuor divisa est* - Acest trib se numea Tigurinus, căci toată cetatea era împărțită în patru. *Nam id facinus in primis ego memorabile existimo sceleris atque periculi novitate* – Căci eu unul socotesc această faptă între primele prin noutatea crimei și a primejdiei.

Coordonare concesivă: apare rar în interogații retorice: *etsi, quamquam, etiamsi* (deși). *Etsi quae fuit ista audacia?* Deși, ce a însemnat această îndrăzneală?

Subordonarea

Subordonatele limbii latine pot depinde de *predicatul regentei*, fie acesta verbal sau nominal, și atunci se clasifică în subordonate completive și subordonate circumstanțiale, sau de un *nume din regentă* fiind calificate drept relative.

Subordonatele completive

Pot fi cu predicat nume și se numesc ***completive infinitivale*** sau cu predicat verb și se clasifică în ***completive conjunctivale***, ***completive interogative indirecte*** și ***completive cu quod/quia***. Completivele pot avea rol de *complement propriu-zis* după verbe așa zis tranzitive: *Volo te venire* – Vreau ca tu să vii; rol de *subiect* după verbe și expresii impersonale: *Bene est ut venias* – E bine să vii; și mai rar rol de *predicat* după verbe auxiliare: *Ut doceas est ut discas* – Să înveți pe altul înseamnă să te înveți pe tine..

Subordonata completiva infinitivală

Completiva infinitivală arată o complinire a verbului din regentă și poate avea funcție de completivă propriu-zisă, subiectivă sau predicativă. În această subordonată subiectul este la cazul acuzativ, precum și toți determinanții săi (atribut adjectival, apozitie, nume predicativ, element predicativ suplimentar), iar predicatul la modul infinitiv. Completiva infinitivală nu se leagă de regentă prin nici o conjuncție.

Ea apare după cinci categorii de verbe regente:

- ***Verba dicendi***: *dico* - spun, *affirmo* - afirm, *nego* - neg, *scribo* –

scriu, *trado* - încredințez, *nuntio* - anunț, *narro* - povestesc, *puto* - socotesc, *credo* - cred, *scio* - știu, *nescio* - nu știu, *spero* - sper, etc: *Dico te sapientem esse*: Spun că tu ești înțelept. *Credo meum amicum venire* – Cred că prietenul meu vine. *Spero te verum dicere* – Sper ca tu să spui adevărul.

- ***Verba sentiendi***: *sentio* - simt, *audio* - aud, *video* - văd, *palpo* – îmi dau seama, *gusto* – realizez: *Palpo tuum fratrem me mentiri* – Îmi dau seama că fratele tău mă minte. *Sentio hiemem prope esse* – Simt că iarna este aproape.

- ***Verba voluntatis***: *volo* - vreau, *nolo* – nu vreau, *malo* – prefer, *impero* - poruncesc, *iubeo* – poruncesc, *cupio* – doresc: *Iubeo te manere* – Poruncesc ca tu să rămâi. *Volo te esse clementem* – Vreau ca tu să fii îngăduitor.

- ***Verba affectuum***: *gaudeo* – mă bucur, *laetor* – mă bucur, *queror* – mă plâng, *miror* – mă mir, *maereo* – mă întristez: *Gaudeo te scire lectionem*: Mă bucur că tu știi lecția.

- ***Verba impersonalia***: *bene est* – e bine, *male est* - e rău, *decet* – se cuvine, *oportet* – trebuie, *licet* – e permis, *utile est* – e util, *auditur* – se aude, *videtur* – se pare. *Decet legem brevem esse*. Se cuvine ca legea să fie scurtă.

Treapta temporală a infinitivului poate arăta:

- simultaneitatea prin infinitiv prezent activ: *Scio discipulum lectionem*

discere - Știu că elevul învață lecția.

- simultaneitatea prin infinitiv prezent pasiv: *Scio lectionem a discipulo disci*. – Știu că lecția este învățată de către copil.

- anterioritatea prin infinitiv perfect activ: *Scio discipulum lectionem didicisse*. Știu că elevul a învățat lecția.
- anterioritatea prin infinitiv perfect pasiv: *Scio lectionem a discipulo discitam esse* – Știu că lecția a fost învățată de către elev.
- posterioritatea prin infinitiv viitor activ: *Scio discipulum lectionem disciturum esse* – Știu că elevul va învăța lecția.
- posterioritatea prin infinitiv viitor pasiv: *Scio lectionem a discipulo scitum iri* – Știu că lecția va fi învățată de elev.

Exerciții de autoevaluare:

Traduceți frazele în limba română și analizați completele infinitivale:

1. Exiit opinio Neronem proximo lustro descensurum ad Olympia inter athletas. Ultimas terras lustrasse Pythagoram, Democritum, Platonem accepimus. Nuntius fuit ex Hispania tristis sex milia de exercitu Romano cecidisse. Lysandrum dicere aiunt solitum Lacedaemonium honestissimum domicilium esse senectutis. Illud ante omnia cogita, foedam esse et execrabilem vim nocendi et alienissimam homini. Est proprium munus magistratus intellegere se debere civitatis dignitatem et decus sustinere, servare leges, iura describere, ea fidei suae commissa meminisse. Plerique existimant, si acrius Sylla insequi hostes voluisset, bellum eo die potuise finiri. Pollio Asinius existimat Caesarem commentarios rescripturum et correcturum fuisse.

2. Itaque ad consilium rem deferunt, magnaue inter eos existit controversia. L.Arunculeius compluresque tribuni militum et primorum ordinum centuriones nihil temere agendum neque ex hibernis iniussu Caesaris descendendum existimabant; quantavis (magnas etiam) copias Germanorum sustineri posse munitis hibernis docebant; rem esse testimonio quod primum hostium impetum multis ultro vulneribus illatis fortissime sustinuerint; re frumentaria non premi; interea et ex proximis hibernis et a Caesare conventura subsidia; postremo, quid esset levius aut turpius quam auctore hoste de summis rebus capere consilium?

Traduceți în limba latină:

1. Caesar povestește (*narro, -are*) că soldații construiesc (*aedifico, -are*) podul. Mama spune că fiul ei a furat (*capio, -ere*) un măr (*malum, -i*). Copiii se bucură că vor lua (*accipio, -ere*) premiu (*praemium, -ii*). Se zvonește (*fama est*) că militarul a fost ucis (*occido, -ere*) de către un agricultor. Și-a dat seama (*sentio, -ire*) că bărbatul va fi pedepsit (*punio, -ire*) de către sfatul (*consilium, -ii*) bătrânilor.

Subordonata completivă conjunctivală

Subordonata completivă conjunctivală arată tendința și de aceea se va traduce în română prin „să” față de completiva infinitivală care se traduce prin „că”. Verbele de care depinde această subordonată implică o tendință, un efort, un ordin, o voință puternică, o evitare, o temere etc.

Verbe de efort: *nitor, enitor, studeo, contendo* (mă străduiesc, mă sforțez).

Verbe de constrângere: *cogo, subigo, impello, adducor* (sunt constrâns, sunt împins).

Verbe de persuasiune: *moneo, suadeo, persuadeo* (sfătuiesc, conving).

Verbe de voință: *volo, nolo, impero, iubeo, mando* (vreau, nu vreau, poruncesc, încredințez)

Verbe de teamă: *timeo, metuo, horror* (mă tem, mă îngrozesc)

Verbe de rugămintă: *oro, rogo, postulo, posco, quaero, peto* (rog, implor, cer).

Verbe de permisiune: *sino, admitto, permitto, concedo, patior* (îngădui, permit, cedez).

Elemete de relație folosite: *ut, (să), ne,(să nu) quin, (să nu), quominus (să nu).*

Modul verbului în subordonată este mereu **conjunctivul**.

Exemple: *Cogit milites ut pontem finiant.* Li constrânge pe soldați să termine podul. *Imperat ne flumen transeant.* Poruncește să nu treacă fluviul. *Petit pacem Caesarem.* Cere pace de la Cezar. *Timet ne pater suus veniat.* Se teme să nu vină tatăl său.

În cazul în care subordonata completivă conjuntivală este introdusă prin *quin* regenta trebuie să fie negativă. *Nihil obstat quin sit beatus.* Nimic nu se împotrivește să nu fie fericit.

În cazul în care subordonata completivă conjuntivală este introdusă prin *quominus* verbul regent trebuie să arate o piedică, dar să fie la forma

afirmativă. *Quis impedit quominus opera finita sit.* Cine se împotrivește să fie terminată opera.

Completiva conjunctivală trebuie să se supună concordanței timpurilor în funcție de timpul predicatului regent:

Astfel pentru **timp prezent în regentă** în subordonată va fi folosit:

- conjunctiv prezent pentru simultaneitate: *Suadeo tibi ut legas* – Te sfătuiesc să citești (azi).
- conjunctiv perfect pentru anterioritate: *Suadeo tibi ut legeris* - Te sfătuiesc să fi citit.
- conjunctiv prezent al perifrasticii active pentru posterioritate: *Suadeo tibi ut lecturus sis.* – Te sfătuiesc să citești (mâine).

Pentru **timp trecut în regentă** în subordonată va fi folosit:

- conjunctiv imperfect pentru simultaneitate: *Suaderem tibi ut legeres.* Te sfătuiam să citești.
- conjunctiv mai mult ca perfect pentru anterioritate: *Suaderem tibi ut legisses.* – Te sfătuiam să fi citit.
- conjunctiv imperfect al perifrasticii active pentru posterioritate: *Suaderem tibi ut lecturus esses* – Te sfătuiam să citești

Exerciții de autoevaluare

Traduceți frazele în limba română și analizați completivele conjunctivale:

1. Iures postulo. Quid obstat quominus sis beatus? Dicebat Orgetorix non esse dubium quin totius Galliae plurimum Helvetii possent. Num

dubium est quin beneficium aliquando a servo dominus accipiat? Illud vide, ne ista lectio auctorum multorum habeat aliquid vagum et instabile. Monui regem ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet. Caesar scribit Labieno cum legione ad fines Nerviorum veniat. Ad me scripsit ut in Italiam quam primum venirem. Artaxerxes nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamen profectum putabat, qui diceret ne ab exercitu discederet. Alcibiades ille, cuius nescio utrum bona an vitia patriae perniciosiora fuerint (illis enim cives suos decepit, his afflixit), cum adhuc puer ad Periclem avunculum suum venisset eumque secreto tristem sedentem vidisset, interrogavit quid ita tantam in vultu confusionem gereret.

2. Caesar ad suos scripsit ne occasionem navigandi dimitteret. Alexander, cum legisset epistulam matris qua admonebatur ut a veneno Philippi medici caveret, acceptam potionem non deterritus bibit. Hoc a te peto, ne me loquentem interpelles. Caesar milites cohortatus est ut beneficio fortunae uterentur castraque oppugnarent. Timeo ne reus sis. Non vereor ne hunc errorem philosophi irrideant. Aetas non impedit quominus agri colendi studia teneamus. Non dubito quin quoque id molestum sit. Milites aegre sunt retenti quin oppidum irrumperent. Dumnorix a Sequanis impetrat ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque ut inter sese dent perfici. Regulus sententiam ne diceret recusavit.

Traduceți în limba latină:

Vă cer (*peto, -ere*) să mă ascultați. Caesar îi îndeamnă (*hortor, -ari*) pe ceilalți să nu cedeze (*succumbo -ere + D.*) în fața muncii (*labor, -is*). Dorim (*cupio, -ere*) să te vedem în Italia cât mai repede (*quam celerrimum*). Mă tem că prietenul meu nu vine la cină (*cena, -ae*). Mi-e frică să nu afle (*invenio, -ire*) tata că nu am luat (*capio, -ere*) pâine. Ce îl împiedică (*obsto, -are*) să devină (*fio, fieri*) un mare scriitor (*scriptor, -is*). Nimic nu i-a lipsit (*absum abesse, abfui*) lui Vergilius să nu fie un poet foarte important al romanilor.

Subordonata completivă interogativă indirectă

Subordonata completivă interogativă indirectă presupune trecerea într-un regim de subordonare a unei propoziții interogative directe.

Verbele care introduc o astfel de completivă fac parte din categoria verbelor *dicendi*: *interrogo, quaero, peto, cogito, dubito, scio, nescio, ignoro* și *sentiendi*: *video, audio, sentio*.

Completiva interogativă indirectă poate fi simplă sau dublă, fiecare având elemente de relație specifice.

Completiva interogativă indirectă simplă poate fi introdusă de:

- pronume interogativ: *quis, quid* – *Nescio quis veniat*. Nu știu cine vine.
- Pronume relativ: *qui, quae, quod* – *Cognosco quem hominem mihi ostendis* – Cunosce ce fel de om îmi arăți.
- Pronume nehotărât: *quisnam, quidnam, qualis, quantus, quot, uter*: *Quaerere debetis iudices, uter utri insidias fecerit* – Trebuie să cercetați judecători care a uneltit împotriva cui.

- Adverbe relativ-interogative: *ubi, unde, quo, qua*: *Non recordor unde ceciderim* – Nu-mi amintesc de unde am căzut.
- *-ne enclitic*: *Videamus primum deorumne providentia mundus regatur* – Să vedem mai întâi dacă lumea este condusă de providența zeilor.
- *Particula –an*: *Dubito an Venusiam tendam*: Mă îndoiesc dacă să plec la Venusia.
- *Particula num*: *Legati speculari iussi sunt num sollicitati animi sociorum a rege Perseo essent*. Au poruncit să fie cercetați solii dacă sufletele aliaților au fost ispitite de către regele persan.
- *Conjuncția ut*: *Vides ut alta stet nive candidum*. – Vezi cum stă strălucitor sub zăpada groasă.
- *Conjuncția si*: *Canes aluntur ut significant si fures venerint*. Câinii sunt hrăniți să dea de veste dacă vin hoții.

Completiva interogativă indirectă dublă se introduce prin particulele interogative:

-ne...an, utrum...an, an...an, -ne, an-: *Consultabat utrum Romam proficisceretur an Capuam teneret*. Se consulta dacă să plece la Roma sau să rămână la Capua.

Modul folosit în completiva interogativă indirectă este conjunctivul supus concordanței timpurilor (vezi concordanța timpurilor de la completiva conjunctivală).

Exerciții de autoevaluare

Traduceți frazele în limba română și analizați subordonatele complete interogative indirecte:

1. Non vides quanto aliter patres, aliter matres indulgeant? Videtisne ut apud Homerum saepissime Nestor de virtutis suis praedicet? Socrates cum rogaretur cuiatem se esse diceret: Mundanum, inquit. Neminem vero senem audivi oblitum quo loco thesaurum obruisset. Cupio scire quid agas et ubi sis hiematurus. Mihi quaerendum esse visum est quid esset cur plures in omnibus rebus quam in dicendo admirabiles exstitissent. Ostendis qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore consul futurus. Quantum odii adversus hostes libertatis antiqui haberent, parietem ac tectorum in quibus versati fuerant ruinis testabantur. Est boni consulis non solum videre quid agatur, verum etiam providere quid futurum sit. Nescit utrum consistere velit an mare transire. Socrates, ab adolescentulo quodam consultus utrum uxorem duceret an se omni matrimonio abstineret, respondit utrum eorum fecisset, acturum paenitentiam.

2. Quid sit futurum cras fugere quaerere. Expertus es quam caduca felicitas esset. Scire velim utrum legat an scribat. Quantum dolorem acceperim fratris morte, tu existimare potes. Fabularum cur sit inventum genus, brevi docebo. Themistocles, cum consuleretur utrum bono viro pauperi an minus probato diviti filiam collocaret: Ego vero, inquit, malo virum qui pecunia egeat quam pecuniam quae viro. Germani perterriti celeritate adventus nostri perturbantur copiasne adversus hostem educere an castra defendere an fuga salutem petere praestaret. Cogitate quantis laboribus fundatum imperium una nox paene delerit.

Traduceți în limba latină:

Eu nu înțeleg (*intelligo, -ere*) ce faci. Ce simt (*sentio, -ire*) eu însumi, dacă vă place (*placeo, -ere*), vă voi spune. Gândiți-vă (*cogito, -are*) bine ce trebuie făcut (*ago, -ere* la perifrastica pasivă). Este propriu (*esse + G.*) unui bun consul nu numai (*non solum...sed etiam*) să vadă ce se întâmplă (*ago, -ere*) dar și să prevadă ce se va întâmpla (*facio, -ere*). Nimic nu este mai dificil (*dificilis, -e*) decât (*quam*) să vezi ce trebuie (*debeo, -ere*).

Subordonatele circumstanțiale

Subordonatele circumstanțiale sunt într-un număr mai mic în limba latină decât în limba română după cum reiese de mai jos:

Subordonata finală

Subordonata consecutivă

Subordonata cauzală

Subordonata condițională

Subordonata concesivă

Subordonata comparativă

Subordonata temporală.

Subordonata finală

Arată scopul îndeplinirii acțiunii din regentă.

Elemente de relație:

Ut (ca să) *ne* (ca să nu) *quo* (ca prin aceasta să), *qua* (ca pe această cale să). Modul subordonatei este mereu **conjunctivul**.

Exemple: *Mittit legatos ut pacem peterent*. Trimite soli ca să ceară pace.

Ne quis miretur qui sim paucis verbis loquor. Ca să nu se mire cineva cine sunt voi spune în câteva cuvinte. *Adiuta me quo id facilius fiat*.

Ajută-mă ca să(ca prin aceasta să) fac acest lucru mai ușor. *Perfodit parietem qua suam uxorem clam videret*. A străpuns peretele ca să (ca pe aceasta cale să)-și vadă nevasta pe ascuns.

Substituția subordonatei finale se face prin:

- propoziție relativă circumstanțială: *Mittit legatos **qui** pacem peterent*.
Trimite soli care să ceară pace.
- Construcție gerunzială: *Mittit legatos **pacem petendi***.
- Construcție gerundivală: *Mittit legatos **pacem petendam***.
- Supin în acuzativ: *Mittit legatos **pacem petitum***.
- Participiala relativă: *Mittit legatos **pacem petituros***.

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Constitui ad te venire, ut et viderem te et cenarem etiam. Ille sapientissimus vir, Ithaca ut videret, immortalitatem scribitur repudiasse. Fixis in terram pilis, milites, quo leviores ardua evaderem, cursu subeunt. Servum ad te eo misi ut te aut tecum ad me quam primum veniret, aut, si morareris, statim ad me veniret. Dionysius, ne tonsori collum committeret tondere filias suas docuit. Ideo te non interpellavi, ne quid de tam exiguo

sermonis tui tempore deminueretur. Cimon in hortis numquam custodes imposuit, ne quis impediretur quominus eis rebus, quibus quisque vellet frueretur. Bituriges legatos mittunt subsidium rogatum, quo facilius hostium copias sustinere possint. Noluit Caesar eum locum unde Helvetii discesserant vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani qui trans Rhenum incolunt e suis finibus in Helvetiorum fines transirent.

2. Copias suas Caesar in proximum collem subducit, equitatumque qui sustineret hostium impetum misit. C. Vero Pompilius, a senatu legatus ad Antiochum missus ut bello se quo Ptolemaeum lacessebat abstinere, cum ad eum venisset atque is prompto animo et amicissimo vultu dextram ei porrexisset, invicem illi suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continentes tradidit. Te oro ut mihi auxilium feras. Antiqui oratores diutius se exercere solebant ut sibi quam clarissima fieret vox. Ancillam ad te mitto quae rem omnem tibi narret.

Traduceți în limba latină:

Cicero a venit în Grecia ca să-i audă (*audio, -ire*) pe oratorii (*orator, -is*) străluciți (*clarus, -a, -um*). Țăranul (*arator, -is*) cultivă (*aro, -are*) ogoarele ca să culeagă recolta (*frumentum, -i*). Comandantul a trimis cavaleria (*equitatus, -us*) care să ceară (*peto, -ere*) ajutor (*auxilium, -ii*) de la împărat. Rămân (*maneo, -ere*) la Roma în aceste zile ca să-mi termin treaba (*operam, dare*). Sabinii (*Sabinus, -i*) împreună cu femeile și fiicele lor au venit la Roma să vadă spectacolul (*spectaculum, -i*). Legea (*lex, -gis*)

trebuie (*debeo*, - *ēre*) să fie scurtă (*brevis*, -*e*) pentru a fi reținută (*retineo*, -*ēre*) de către nepricepuți (*imperitus*, -*a*, -*um*).

Subordonata consecutivă

Arată consecința îndeplinirii acțiunii din regentă.

Se introduce prin următoarele **elemente de relație**: *Ut* (încât), *ut non* (încât să nu), *quam ut* (încât, când în regentă se află un comparativ). Are în regentă elemente corelative care anunță apariția consecutivei: *tam*, (atat de) *ita*, (astfel) *adeo*, (atât) *sic* (așa).

Modul verbului din subordonata este **mereu conjunctivul**.

Exemple: *Ita bibit ut crepat*. Atât bea încât pocnește. *Dormit paucum ut non sit habilis ad pugnam*. Doarme puțin încât nu este capabil de luptă.

Subordonata consecutiva se substituie prin:

Relativă circumstanțială: *Sunt tales homines qui philosophiam despiciant* Există astfel de oameni care să disprețuiască filozofia.

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Tanta subito malacia et tranquillitas exstitit ut se ex loco movere non possent naves. Ita vivebat Balbus ut nulla tam exquisita posset inveniri

voluptas qua non abundaret. Equites hostium acriter proelio cum equitatu nostro in itinere conflixerunt, tamen ut nostri omnibus partibus superiores fuerint atque eos in silvas collesque compulerint. Nihil est quin intereat. Nemo est tam fortis quin rei novitate perturbetur Ea libertate utamur quae prosit amicis, noceat nemini. Mons impendebat ut perpauci transitum prohibere possent. Ita nostri acriter in hostes impetum fecerunt ut spatium pila in hostes coniciendi non daretur. Silva erat vasta, qua Postumius exercitum traducturus erat. Eius silvae, dextra laevaue circa viam, Galli arbores ita inciderunt ut immotae starent, momento levi impulsae occiderent.

2. Ignem sic distulit ventus ut uno tempore omnia consumerentur. Sic Atticus graece loquebatur ut Athenis natus videretur. Titus Livius Cn Pompeium tantis laudibus tulit ut Pompeianum eum Augustus appellaret. Nulla Thessaliae fuit civitas quin Caesari pareret. Adeone pudorem perdidisti ut hoc dicere ausus sis? Tanta tempestas cooritur ut numquam illis locis maiores aquas fuisse constaret.

Traduceți în limba latină:

Plinius spunea că nici o carte nu poate fi atât (*tam*) de rea (*malus, a, um*) încât să nu poți (*possum, posse, potui*) folosi (*utor, uti, usus sum*) o parte (*pars, rtis*) din ea. Erau oameni atât de cruzi (*crudelis, e*) încât nimeni (*nemo, inis*) nu-i putea învinge (*vinco, ere*). Gladiatorul (*gladiator, is*) era atât de vestit (*illustris, e*) încât adunase (*capio, ere*) o avere (*divitiae, arum*) foarte mare. Ovidius a scris (*scribo, ere*) atâtea poezii (*carmen, inis*) de dragoste (*amor, is*) încât a fost exilat (*exsulo, are*).

Subordonata cauzală

Arată cauza îndeplinirii acțiunii din regentă.

Are corelative în regentă: *eo, ideo, idcirco, propterea* – de aceea, *ob eam rem, ob eam causa, qua de causa*- pentru acest motiv..

Se introduce prin următoarele elemente de relație: *quod, quia, quoniam* – cu modul indicativ arată o cauză reală; aceleași elemente de relație cu conjunctivul arată o cauză nonreală. Se mai introduce prin conjuncția *cum*, care se construiește numai cu conjunctivul.

Maiores nostri, cum regum potestatem non tulissent, magistratus annuos creaverunt. Strămoșii noștri, deoarece nu au suportat puterea silnică a regilor au creat magistraturi anuale.

Nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur. Nici un om prevăzător nu pedepsește fiindcă s-a greșit, ci ca să nu se greșească.

Ingemescunt non quod doleant, sed quia omne corpus intenditur. Încep să geamă nu fiindcă i-ar dura, ci pentru că li se întinde întreg corpul.

Substituția cauzalei

Se face prin următoarele subordonate:

- relativă circumstanțială: *Habeo magnam admirationem meo patri, qui philosophim me didicit.* Am o mare admirație pentru tatăl meu, care (fiindcă) m-a învățat filosofia.

- Participială relativă: *Rides nos Coracine, nil olentes*. Râzi de noi Coracine, fiindcă nu mirosim a nimic.
- Participială absolută: *Mortuo duce, omnes milites terga verterunt*. Fiindcă a murit comandantul toți soldații au luat-o la goană.

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Demaratus, Tarquini regis pater, tyrannum Cypselum, quod ferre non poterat, fugit Corintho. Non me vixisse paenitet, quoniam ita vixi ut non frustra me natum existimem, et ex vita discedo tamquam ex hospitio, non tamquam e domo. Antiochus qui animo puerili esset nihil de Verris improbitate suspicatus est. Accusatur Milo quod Clodium occiderit. Iure Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur. Alexander cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstitisset: „O fortunate, dixit, adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!”

2. Caedi discipulos minime velim, quia deforme atque servile est. Atticus a nonnullis reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur. Non irascetur sapiens peccantibus, quia scit neminem nasci sapientem, sed fieri. Male humanis ingeniis natura consulit, quod plerumque non futura sed transacta perpendimus. Quia sapiens est, semper quietus est.

Traduceți în limba latină:

Îți mulțumesc (*gratias agere*) pentru că ai venit așa de repede (*celere*). Fiindcă Caesar a scris *Comentariile despre războiul cu Galii* (*Comentarii de bello Gallico*) avem acum informații (*cognitio, onis*) importante (*magnus, a, um*) despre aceștia. De vreme ce nu ai greșit (*erro, are*) nu trebuie (*debeo, ēre*) să ceri iertare (*disculpo, are*). Pentru că primăvara (*ver, is*) a fost lungă (*longus, a, um*), toate lucrările (*opus, eris, n*) agricole (*agricultura, ae*) s-au făcut la timp (*tempus, oris*). Fiindcă Cicero a ieșit consul (*consul, is*), Catilina a conspirat (*coniuro, are*) împotriva (*contra*-Ac) lui.

Subordonata concesivă

Arată o piedică în calea îndeplinirii acțiunii din regentă, care ar trebui să o stopeze, dar nu o face.

Corelative în regentă: *tamen* (totuși), *at* (în schimb), *saltem* (măcar), *nihilominus* (totuși).

Elemente de relație: *quamquam* cu modul indicativ – deși; *quamvis*, *quamlibet*, *licet* (chiar dacă) – cu modul indicativ – deși, cu toate că (are valoare reală), cu modul conjunctiv valoarea este nonreală; *si*, *etsi*,

etiamsi, tametsi – cu modul indicativ (are valoare reală), – chiar dacă, cu modul conjunctiv valoarea este nonreală; *ut, ne cum* - deși, se construiesc doar cu modul conjunctiv.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluptas – Deși lipsesc forțele totuși trebuie lăudată voința.

Socrates,, cum facile posset educi custodia, noluit – Socrate deși lesne putea fi scos de sub pază, n-a vrut.

Quamquam animus meminisse horret, incipiam – Măcar că gândul se înfioară să-și amintească, voi începe.

Non dicam, licet usque me rogetis – N-am să spun chiar dacă mă rugați oricât.

At Caesar, etsi nondum eorum consilia cognoverat, tamen suspicabatur- În schimb Cezar, chiar dacă nu aflase încă planurile acestora, totuși le bănuia.

Substituția subordonatei concesive se realizează prin:

- relativă circumstanțială;

Crassus qui magnas divitias heberet non potui mortem evitare – Crassus deși a avut mari bogății nu a putut scăpa de moarte.

participială relativă;

- participială absolută (vezi exemplele de la subordonatele menționate)

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Assentatio, quamvis pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi ei qui eam recipit atque ea delectatur. Ingrata ſunt beneficia, licet ſpecie magna videantur, quae danti extorquentur. Etsi nihil habet in ſe gloria cur expetatur, tamen virtutem tamquam umbra ſequitur. Ne illa quidem conſolatio firmiſſima eſt quamquam eſt uſitata et ſaepe prodeſt: Non tibi hoc ſoli accidit. Prodeſt haec quidem, ſed nec ſemper, nec omnibus. Hi miſerrimo ac patientiſſimo exercitui Caesaris luxuriam obiciebant, cui ſemper omnia ad neceſſarium uſum defuiſſent.

2. Quis eſt tam ſtultus, quamvis ſit aduſcens, cui ſit exploratum ſe ad veſperum eſſe victurum? Blanditia, etiaſi vitioſa et turpis in cetera vita, tamen in petitionem neceſſaria eſt. Quamvis quis preclaras res civili bello geſſiſſet, imperator tamen appellatus non eſt. Animalia, quae carere intellectu videntur, meminerunt et agnoſcunt et, quamlibet longo itinere deducta, ad aſſuetas ſibi ſedes revertuntur. Haec, quamquam ſunt gravia atque acerbata, fortuna veſtra vobis ſuadet. Etsi mons Cevenna iter impediēbat, tamen Caesar ad fines Arvenorum pervenit.

Traduceți în limba latină:

Deși a foſt un mare dictator (*dictator, is*), Caesar a foſt ucis (*occido, ăre*). Chiar dacă nu cunoștea (*cognosco, ăre*) planurile (*consilium, ii*) aceſtora, comandantul noſtru le bănuia (*suspicio, ari, atus sum*). Socrates, deși putea să fie ſcoſ (*evello, ăre*) de ſub pază, nu a vrut (*volo, velle*,

volui). Scipio, deși era grav rănit (*vulneratus, a, um*), totuși la a patra veghe (*vigilium, ii*) mută taberele la fluviul (*flumen, inis, n.*) Trebia (*Trebia, ae*).

Subordonata comparativă

Este de două tipuri: construită cu modul indicativ este comparativă reală, iar cu modul conjunctiv este o comparativă condițională sau ireală. Fiecare dintre cele două comparative pot fi la rândul lor comparative de egalitate, inegalitate și extremitate. În regentă au corelative: *ita, sic, item* – așa, *proinde* – tot astfel, *talis* – așa, de asemenea fel, *tantus* – atât de mare, *tot, atât, eo, hoc*- cu atât

Comparativa reală de **egalitate** se introduce prin următoarele elemente de relație:

- *ut, sicut, velut, quomodo, quemadmodum* – după cum
- *talis....qualis, tantus....quantus, tot...quot, eo... quo* - cu atât cu cât.

Comparativa reală de **inegalitate** se introduce prin următoarele elemente de relație:

- *quam* – decât, iar în regentă trebuie să existe un comparativ

Comparativa reală de **extremitate** presupune fie o identitate perfectă fie o discrepanță clară. Este anunțată de corelative specifice precum: *idem, similis, par, pariter congruens, aliter, contra, secus, impar, incongruens* și se introduce prin următoarele elemente de relație:

- *ac, atque* – precum, după cum, decât.

Comparativa ireală de egalitate se introduce prin:

- *ut si, velut si, quasi, tamquam* – ca și cum;

Comparativa ireală de inegalitate se introduce prin:

Quamsi – decât dacă.

Comparativa ireală de extremitate se introduce prin:

Acsi, proinde ac si – ca și cum, decât dacă.

Exemple:

Ita perge ut coepisti- Continuă așa cum ai început. *Ibam forte via Sacre, sicut meus est mos*. Mergeam din întâmplare pe Via Sacra, așa cum îmi este obiceiul. *Quot capita, tot sententiae* . Câte capete atâtea păreri. *Talis filius qualis pater est*. Așa este și fiul după cum este tatăl. *Thais maiuscula est quam tuus frater est*. Thais este mai mărișoară decât fratele tău. *Aliter atque credebant fortuna inclinavit* . Soarta s-a schimbat cu totul altfel decât credeau. *Aedes confulgebant, quasi essent aureae*. Casele străluceau ca și cum ar fi fost de aur.

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Recede in te ipse quantum potes. Inter viros amicitia tantas opportunitates habet quantas vix queo dicere. Docet Vercingetorix longe alia ratione esse bellum gerendum atque antea sit. Ita fecit ut dixit. Accipe quomodo das. Clodia maior est, quam ego sum. Quot capita tot sententiae. Iidem abeunt qui venerant. Longe alia nobis ac tu scipseras nuntiantur. Crudelitatem Ariovisti horrebat velutsi ille coram adesset. Veneti longe

aliam navigationem in concluso mari atque in vastissimo oceano perspiciebant. Qualis pater est talis filius est. Quanto Scythis est caelum asperius quam Aegyptiis, tanto et ingenia et corpora sunt duriora. Qui esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis aequae ac tu ipse gauderet?

2. Scribam aperte, sicut nostra amicitia postulat. Ut magistratibus leges, ita populo praesunt magistratus. Ut bos armenta, sic ego bonos viros sequar. Me artior quam solebat somnus complexus est. Canis timidus vehementius latrat quam mordet. Cur non in proelio cecidisti, potiusquam in potestatem inimici venires? Mater filii nomen implorans mihi ad pedes misera iacuit, quasi ego eius excitare ab inferis filium possem. Tantum crevit Nilus tantum spei in annum est. Quo quisque est sollertior, hoc docet laboriosius.

Traduceți în limba latină:

Sufletul (*animus, i*) discerne (*cerno, ăre*) totul după cum ochii (*oculus, i*) văd toate. Acesta nu a cerut (*peto, ăre*) niciodată (*numquam*) mai mult efort (*labor, is*) decât a depus (*depono, ăre*) singur (*solus, a, um*). Ai timp (*tempus, oris, n*) atât cât nu a avut nimeni (*nemo, inis*) vreodată (*umquam*). Cu cât puteți (*possum*) mai mult cu atât trebuie (*debeo, ăre*) să vă folosiți (*utor, uti usus sum*) mai moderat (*moderatus*) de putere (*potentia, ae*). Nimic (*nihil*) nu este atât de asemănător (*similis, e*) morții (*mors, rtis*) ca somnul (*somnium ii*).

Subordonata condițională

Arată condiția de a cărei îndeplinire depinde acțiunea din regentă.

Se introduce prin:

Si – dacă, *ni, nisi, si non-* dacă nu, *sin* – dacă dimpotrivă, *dum, dummodo* – numai să.

Se construiește cu modul indicativ când condiționala este reală, cu modul conjunctiv prezent și perfect, când condiționala este potențială și cu conjunctivul imperfect și mai mult ca perfect când condiționala este ireală.

Exemple:

Si post fato venit gloria, non propero – Dacă gloria vine după moarte nu mă grăbesc.

Nisi cavebis, iacebis – Dacă nu te vei păzi, vei fi răpus.

Regnum firmum vobis trado si boni eritis, sin mali, infirmum. – Vă las în seamă o domnie puternică, dacă veți fi buni, dacă dimpotrivă veți fi răi, una slabă.

Oderint dum metuant – Urască-mă numai să se teamă.

Substituția subordonatei condiționale se realizează prin:

- relativă circumstanțială;
- participială relativă;
- participială absolută (vezi exemplele de la subordonatele menționate)

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Si dormias ex labore te reficias. Si possim Athenas petam, quam urbem videre cupio. Manent ingenia senibus modo permaneant studium et industria. Plura scriberem si putarem libenter te legere posse. Negat Epicurus quemquam iucunde posse vivere, nisi idem honeste, sapienter iusteque vivat. Quam multa, quae nostra causa numquam faceremus, facimus causa amicorum! Si possem Athenas peterem; nunc aeger sum. Oderint me dum metuant. Si non invenit bonum responsum occidetur. Si boni eritis firmum regnum vobis trado, sin mali, infirmum.

2. Erunt omnia facilia, si valebis. Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit. Homines aegri morbo gravi, cum aestu febrique iactantur, si aquam gelidam biberunt, primo relevari videntur, deinde multo gravius affliguntur. Ipse venissem Athenas, nisi me e medio cursu clara voce patria revocasset. Quae vita fuisset Priamo, si ab adolescentia scivisset quos eventus senectutis esset habiturus?

Traduceți în limba latină:

Dacă vine primăvara (*ver, is*) agricultorii cultivă (*acolo, ere*) ogoarele (*ager, ri*). Cine va fi comandantul, dacă Caesar refuză (*nego, are*)? Dacă atingi (*accipio, ere*) o netulburare (*tranquilitas, tatis*) a spiritului (*animus, i*) poți fi numit (*appello, are*) înțelept. Dacă latră (*latro, are*) un câine încep (*incipio, ere*) pe dată (*statim*) toți. Dacă copilul va învăța (*disco, ere*) bine (*bene*) lecția (*lectio, onis*) va lua un premiu (*praemium, ii*). Ce om poate guverna (*conduco, ere*) înțelept (*sapiens, ntis*) dacă nu a suferit (*patior, pati, passus sum*) niciodată (*numquam*)?

Subordonata temporală

Indică momentul, punctul de plecare, intervalul, repetabilitatea sau limita în timp.

Temporală poate fi de: simultaneitate, anterioritate, posterioritate, iterativă.

Temporală de simultaneitate momentană

Elemente de relație: *ut, ubi, cum* cu modul indicativ – când.

Ubi pater venit, abiit mater- Când a venit tata a plecat mama.

Temporală de simultaneitate în durată

Elemente de relație: *ut primum, ubi primum, cum primum* cu modul indicativ – de îndată ce.

Ubi primu haec perspicit consilium movit – De îndată ce observă acestea schimbă planul.

Temporală de anterioritate imediată

Elemente de relație: *dum, donec, quoad, quamdiu* cu indicativul – pe când, în timp ce câtă vreme, cu conjunctivul – până să, numai să; *simul atque* cu indicativul – de îndată ce; *cum* cu conjunctivul imperfect – pe când.

Dum haec geruntur in Gergovia, Caesar acies disponit. Câtă vreme acestea se întâmplă în Gergovia, Cezar organizează liniile de bătaie. *Donec eris felix, multos numerabis amicos* – Câtă vreme vei fi fericit vei avea parte de mulți prieteni. *Quoad vixit, Cato didicit.* Cât timp a trăit Cato a învățat. *Cum puer essem Romae habitabam.* Pe când eram copil locuiam la

Roma. *Nunc animum advortite dum huius argumentum eloquar comoediae*
– Acum luați aminte numai să vă spun subiectul acestei comedii.

Temporală de anterioritate distantă

Elemente de relație: *postquam* cu indicativul – după ce, *cum i cu conjunctivul mai mult ca perfect* – după ce.

Eo postquam Caesar pervenit, obsides, arma, servos poposcit – Caesar, după ce a ajuns acolo a cerut ostateci, arme, sclavi. *Vercingetorix, cum ad suos redisset, respondit* – Vercingetorix, după ce a ajuns la ai săi, a răspuns.

Temporală de posterioritate

Elemente de relație: *antequam, postquam* cu modul indicativ – înainte de a, înainte ca, cu modul conjunctiv – înainte să.

Antequam surgat tempestas minatur. Mai înainte să izbucnească furtuna amenință. *Priusquam se hostes ex terrore reciperent, in fines Suessionum exercitum duxit* – Înainte ca dușmanii să-și revină din spaimă, a dus armata în ținuturile suesilor.

Substituția subordonatei temporale se realizează prin:

- relativă circumstanțială;
- participială relativă;
- participială absolută (vezi exemplele de la subordonatele menționate)

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Metellus, ubi primum magistratum ingressus est, ad bellum quod gesturus erat animum intendit. Quandocumque ultimus dies venerit, non cuctabitur vir sapiens ire ad mortem certo gradu. Ubi in Africam venit, statuit Metellus non prius bellum attingere quam maiorum disciplina milites laborare coegisset. Ante Salamina ipsam Neptunus obruet quam Salaminii tropaei memoriam. Omnes hoste terga verterunt neque prius fugere destiterunt quam ad flumen Rhenum milia passuum ex eo loco circiter quinque pervenerunt. Apud Mantineam vulneratus, Epaminonda tum denique sibi evelli iubet spiculum posteaquam ei percontanti dictum est clipeum esse salvum. Videmus progredientem, apud Homerum, Aiace multa cum hilaritate cum depugnaturus esset cum Hectore. Archias, cum esset cum M. Lucullo in Siciliam profectus et cum ex ea provincia cum eodem Lucullo decederet venit Heracleam. Dum vigeat aetas; Servius Galba militari laude apud Germanos floruit. Pervenit quoad progredi potuit hominis amentia. Donec eris felix multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila solus eris.

2. Zenonem, cum Athenis essem, audiebam frequenter. Milo, cum in senatu fuisset eo die quoad senatus est dimissus, domum venit. Crassus defendit Liciniam virginem, cum annos viginti septem natus esset. Milites non finem prius sequendi fecerunt quam muro oppidi portisque appropinquarent. Ante occupatur animus ab iracundia quam providere ratio potuit ne occuparetur. Cum valetudini tuae diligentissime consulueris, tum consulito navigationi. Athenae cum florerent aequis legibus, procax libertas civitatem miscuit. Incidunt saepe causae cum repugnare utilitas honestati videatur. Homines dum docent discunt. Milo paulisper, dum se uxor

comparat, commoratus est. Dum elephanti traiciuntur, interim Hannibal Numidas equites quingentos ad castra Romana miserat speculatum.

Traduceți în limba latină:

Oamenii când îi învață (*disco, ěre*) pe alții se învață (*doceo, ěre*). Când frigul (*frigor, is*) a devenit (*fio, eri, factus sum*) de nesuportat (*intolerabilis, e*) soldaților le-a fost dat repaus (*requies, tis*). Nu cred că tu aștepti (*exspecto, are*) cât timp scriu (*scribo, ěre*). Când vine primăvara (*ver, is gen neutru*) sosesc (*venio, ire*) păsările din țările calde (*callidus, a, um*). După ce a învățat (*disco, ěre*) lecția (*lectio, onis*) a luat o notă mare. Până să vină toamna agricultorii strâng (*lego, ěre*) recolta (*frumentum, i*) de pe ogor. Pe când eram copil mă plimbam (*ambulo, are*) prin grădinile (*hortus, i*) Romei. În timp ce Caesar era în Gallia la Roma a avut loc (*teneo, ěre*) un sfat pentru a-l înlătura (*aufero, auferre*). Câtă vreme a trăit (*vivo, ěre*) omul a învățat de la cei mai în vârstă. (*senex, is.*)

Subordonatele relative

Pot fi **reale** construite cu indicativul și **circumstanțiale** cu nunțe finală, consecutivă, concesivă, cauzală, condițională, construie cu conjunctivul. Ambele tipuri determină un nume din regentă și se introduc prin pronume relative care se acordă în gen și număr cu determinatul *qui, quae, quod*; prin adverbe relativ interogative: *ubi, unde, quo, qua*; pronume nehotărâte: *quisquis, quidquid*.

Relative reale

Qui consilium non petit, auxilium petere non debet. Cine nu cere sfat, acela nu trebuie să ceară ajutor.

Relative circumstanțiale

- ***nuanță finală:*** *Mittit legatos qui pacem petant.* Trimite soli care să ceară pace.
- ***Nuanță cauzală:*** *Magnam admirationem Ciceroni habeo, qui opus oratoriae institueret.* Am o mare admirație față de Cicero, care a lăsat o impresionantă operă în oratorie.
- ***Nuanță consecutivă:*** *Sunt tales homines qui senectutem rideant.* Există astfel de oameni care să râdă de bătrânețe.
- ***Nuanță concesivă:*** *Cato, qui magnas divitias haberet, mortem non potuit fugere.* Cato, deși a avut mari bogății nu a putut scăpa de moarte.

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Erat una cum ceteris Dumnorix Haeduus, de quo ante ab nobis dictum est. Hunc secum habere in primis constituerat, quod eum cupidum rerum novarum, cupidum imperii, magni animi, magnae inter Gallos auctoritatis cognoverat. Caesar, qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. Qua nocte natus

est Alexander, eadem Dianae Ephesiae templum deflagavit. Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coegit apud Leuctra superare Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boeotorum ausus fuit aspicere in acie, quodque uno proelio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Graeciam in libertatem vindicavit, eoque res utrorumque perduxit ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedaemonii satis haberent si salvi esse possent, neque prius bellare destitit quam, Messena restituta, urbem eorum obsidione clausit.

2. Persarum rex Darius pontem fecit in Histro flumine qua copias traduceret. Nero subitaria aedificia exstruxit quae multitudinem inopem acciperent. Hannibal certa praemia pronuntiat in quorum spem militem pugnarent. Nemo est qui te non metuat. Ea libertate utamur quae prosit amicis, noceat nemini. Constantem hominem et gravem, qui gloriatur a gloria se abfuisse. Rex Antiochus, qui Romae ante oculos omnium nostrum biennium fere comitatu regio atque ornatu fuisset, praeceps provincia populi Romani exturbatus est.

Traduceți în limba latină:

Înțeleptul nu afirmă (*affirmo, are*) nimic ce să nu demonstreze (*probo, are*). Ce om este de asemenea (*tantus, a, um*) încredere (*confidentia, ae*) care să îndrăznească (*audeo, ere*) să pângărească (*violo, are*) un preot (*sacerdos, tis*)? Mi-e milă (*miseret*) de tine, tu care îți faci dușman pe un om atât de important (*famosus, a, um*). Helveții au stabilit (*constituo, ere*) cele care trebuie cumpărate (*comparo, are*). Cel care

poruncește (*impero, are*) bine, cândva (*olim*) s-a supus (*pareo, ere*). Nu e ușor să găsești (*invenio, ire*) omul care să nu spună (*trado, ere*) altuia.

Propozițiile participiale

Sunt de două tipuri: participiale relative și participiale absolute.

Participiala relativă determină un nume din regentă cu care se acordă în gen, număr și caz are predicatul la modul participiu prezent, perfect sau viitor și poate substitui următoarele tipuri de subordonate:

- *subordonată cauzală: Motus fidelitate militis, Caesar ei civitatem Romanam dedit.* Fiind impresionat de loialitatea soldatului, Caesar i-a acordat acestuia cetățenia romană.
- *Subordonată condițională: Mendaci homini, ne veritatem quidem dicenti non credis.* Să nu dai crezare omului mincinos, nici măcar dacă spune adevărul.
- *Subordonată concesivă: Puer piger, lectionem legens, nihil sapit.* Copilul leneș , deși citește lecția nu înțelege nimic.
- *Subordonată temporală: Omnes famam huius scriptoris mortuo cognoverunt.* Toți au recunoscut faima acestui scriitor după ce a murit.
- *Subordonată finală: Pugnis asperis exercebant ituri bellum de improviso.* Se antrenau în lupte crâncene ca unii care aveau să plece la război pe neașteptate.

Participiala absolută

- Este formată dintr-un subiect în cazul ablativ și un predicat exprimat prin participiu tot la ablativ. Între cei doi termeni trebuie să fie un

acord perfect. Este echivalenta nominală a unor propoziții subordonate circumstanțiale: temporală, cauzală, condițională, concesivă. Concordanța timpurilor se realizează astfel: pentru simultaneitate se folosește participiul prezent, pentru anterioritate, participiul perfect pasiv și pentru posterioritate, participiul viitor.

- *Nuanță temporală: Oriente sole, omnes exercitus medium collem subducuntur.* Când răsare soarele toate armatele sunt duse pe colina din mijloc
- *Nuanță cauzală: Imbre cadente vallum aedificare non potuerunt.* De vreme ce plouă nu au putut să întărească șanțul..
- *Nuanță condițională: Latrante uno cane statim incipiunt et alteri.* Dacă latră un câine încep pe dată și alții.
- *Nuanță concesivă: submota rosa manet odor.* Fiind înlăturat trandafirul rămâne parfumul.

Exerciții de autoevaluare

Traduceți în limba română:

1. Horatius respiciens videt Curiatios magnis intervallis sequentes. Homerus Laertem colentem agrum et eum stercorantem facit. Augebant metum prodigia ex pluribus simul locis nuntiata. Ad oppugnanda Neapoli Hannibal abstinuit conspecta moenia. Ipsi illi philosophi etiam in illis libellis quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt.

Caesar motus eius fidelitate, civitatem Romanam ei dedit. Puer modo legens lectionem bene sciet. Crassus habens magnas divitias non potuit mortem fugere.

2. Tyrrannis institutis, leges omnes exstinguuntur atque tolluntur. Herennius inspectantibus omnibus Syracusanis, securi percussus est. Natura duce errari nullo modo potest. Hoc responso cognito Carthaginienses Hannibalem revocaverunt. Perturbatis nostris Caesar auxilium tulit. Aranti Cincinnato nuntiatum est eum dictatorem esse factum. Cognito Caesaris adventu, Acco iubet in oppida multitudinem convenire. Mortuo patre filii campum reverterunt. Me puero mei parentes Romae habitabant. Submota rosa manet odor. Gallia capta, caesar Romam revertit.

Traduceți în limba latină:

Copilul fiind impresionat (*moveo, ere, i, motum*) de jocul (*ludus, i*) inventat (*invenio, ire, i, tum*) dorea (*cupio, ăre*) să se joace (*ludo, ăre*) mereu (*semper*). L-am văzut pe profesor (*magister, ri*) predând (*doceo, ere*) istoria (*historia, ae*) și am început (*incipio, ere*) să citesc (*lego, ăre*). Numai (*modo*) cultivând (*colo, ăre*) pământul poți avea roade (*frux, gis*) multe (*multus, a, um*) și bune. Răsărind (*orior, iri, ortus sum*) soarele (*sol, is*) au mutat tabăra (*castra, orum*). Cicero (*Cicero, onis*) fiind consul (*consul, is*), Catilina a conspirat (*coniuro, are*) împotriva statului (*respublica, reipublicae*). După ce a terminat (*finio, ire*) școala (*schola, ae*) oratorul (*orator, is*) știe să apere (*defendo, ăre*) o cauză (*causa, ae*).

flumen, inis - fluviu; *Arar, is* – Arar, afluent al Ronului; *finis, is* – teritoriu; *Aedui, orum* – edui, populație galică; *Rhodanus, -i-* fluviul Ron, *influo, ere, -* a curge; *incredibilis, e* – de necrezut; *lenitas, tis* – încetineală; *ita* – astfel; *ut* – încât; *uter, utra, utrum* – care din doi; *fluo, ere* – a curge; *iudico, are* – a judeca; *possum, posse, potui, -* a putea; *Helvetii, orum* – tribul helveților (neam galic); *ratis, is* – plută; *lunter, tris* – luntre; *iungo, ere, iunxi, iunctum* – a uni; *transeo, ire, ii, itum* – a trece; *ubi* – când; *explorator, is* – cercetaș; *certiorem facere* – a înștiința; *copia, ae* – trupă armată; *traduco, ere, duxi, ductum* – a traversa; *quartus, a, um* –a patra; *ferre* - aproape; *citra* – dincoace de; *reliquus, a, um* – restul; *tertius, a, um* –a treia; *vigilia, ae-* veghe, *legio, onis* – legiune; *proficiscor, proficisci, profectus sum* - a pleca, *pervenio, ire* – a ajunge; *nondum* – încă nu. *omnis, e* - tot, toată; *tres, tria* – trei; *incolo, ere* – a locui; *Aquitani, orum* - tribul acvitan, locuitori din Galia de sud-vest; *Celtae, arum* – celți; *Galli, orum* – gali; *appello, are* – a numi, *institutum, i* – instituție; *lex, gis* – lege; *differo, re* - a se deosebi; *Garumna, ae* - Garumna, *Belgae, arum* - belgi; *Matrona, ae* - fluviul Matrona, afluent al Senei; *Sequana, ae* – fluviul Sequana (azi Sena); *divido, ere* – a despărți, a separa; *fortis, e* – puternic; *propterea quod* – pentru că; *cultus, us* – cultivare, mod de viață; *humanitas, tatis* – omenie, civilizație; *absum, abesse, abfui* – a se distanța. *planities, ei* – întindere, câmpie; *tumulus, i* – ridicătură; *satis-* îndeajuns, destul;

grandis, e – mare; *locus, i* – loc; *aequus, a, um* – egal; *spatium, ii* – spațiu; *Ariovistus, i* – Ariovist; *eo* – acolo; *dico, ere, xi, ctum* – a zice, a stabili; *colloquium, ii* – adunare; *venio, ire, i, tum* – a veni; *equus, i* – cal; *deveho, ere, vexi, ectum* – a descăleca; *passus, us* – pas; *ducentus, a, um* – două sute; *constituo, ere, ui, itutum* – a constitui; *item* – la fel; *par, paris* – egal; *intervallum, i* – interval. *Alfenus, i* – nume propriu; *immemor, is* – care nu-și amintește, care uită; *unanimis, e* – nedespărțit; *sodalis, is* – tovarăș, prieten; *nil (nihil)* – nimic; *miseret* – a-i fi milă; *durus, a, um* – aspru, dur; *amiculus, i* – veșmânt, manta; *prodo, prodere, prodidi, proditum* – a dezvălui; *dubito, are-* a se îndoii; *fallo, ere, fefeli, falsum* – a se înșela; *perfidus, a, um* – perfid, înșelător; *impius, a, um* – nelegiuit; *fallax, cis* – înșelător; *caelicola, ae* – locuitor al cerului; *placeo, ere, ui* – a plăcea. *disertus, a, um* – elocvent, talentat; *nepos, tis* – nepot; *quot* – cât; *annus, ii* – an; *alius, a, ud* – altul; *gratias agere* – a aduce mulțumiri; *maximus, a, um (magnus)* – mare; *ago, ere, egi, actum* – a face; *pessimus, a, um (malus)* – rău; *optimus, a, um (bonus)* – bun.. *oratio, onis* – cuvântare; *Liscus, i* – Liscus; *Dumnorix, -gis* – Dumnorix, *Divitiacus, i* – Divitiacus; *frater, ris* – frate; *designo, are* – a desemna; *sentio, ire* – a-și da seama; *quod* – fiindcă; *plures (multus)* – mult; *praesens, ntis* – prezent, de față; *res, rei* – lucru; *iacto, are* – a discuta, a agita; *nolo, nolle, nolui* – a nu vrea; *celeriter* – cu iuțeală; *concilium, -ii* adunare, sfat; *dimitto, -ere* – a dizolva; *retineo, ere* – a reține; *quaero, ere-* a căuta să afle; *solus, a, um* – singur; *conventus, us* – adunare; *libere-* în mod liber, *audacter* – cu îndrăzneală; , *dico, ere* – a spune; *secretum, i* – pe ascuns; , *reperio, ire* – a descoperi; *verum i* – adevărat; *audacia, ae* – îndrăzneală; *liberalitas,*

atis – generozitate; *gratia, ae* – favoare; *cupidus, a, um* –dornic, avid.
postquam – după ce; *animum advertere* – a-și îndrepta
atenția; *proximus, a, um* – cel mai apropiat; *collis, is* –colină; *subduco,*
ere – a duce; *equitatus, us* – cavalerie; *sustineo, ere* – a rezista, a
întâmpina: *hostis, is* – dușman: *impetus, us* – atac; *mitto, ere* – a
trimite; *interim* – între timp, *triplex, cis* – triplu; *acies, ei* – linie de
bătăie; *instruo, re, xi, ctum* – a instrui, a dispune; *veteranus, a, um* –
veteran; *iugum, i-* înălțime, munte; *summus, a, um* –cel mai înalt; *duo,*
duae –doi; *citerior, is* – de dincoace; *conscribo, ere, psi, ptum* –a
recruta; *auxilium, ii* –ajutor; *coloco, are* – a stabili; *totus, a, um* –
întreg, tot; *compleo, ere* – a umple, *interea* –între timp; *sarcina,-ae* -
bagaj; *conferro, re* – a aduce; *munio, ir* – a întări; , *iubeo, ere, iussi,*
iussum – a porunci.

itaque - prin urmare; *legatus, i* – locțiitor, sol; *Treveri, orum* – tribul
treverilor; *mando, are* – a încredința; *Remi, orum* –tribul remilor;
reliquus, a, um – restul; *adeo, ire* – a merge; *officium, ii* – îndatorire;
arcesso, ere, siti, situm – a chema; *vis* –forță; *navis, is* - corabie; *conor,*
ari, conatus sum – a încerca; *prohibeo, ere* – a împiedica; *cohors, rtis* –
cohortă, formație de luptă de 100 de persoane; *legionarius, ii* – de
legiune; *ne* – ca să nu; *natio, onis* – neam; *coniungo, are* – a uni.

